

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu • Ministeriö • 11/2017

Kasvun agenda

Yritysten menestyksestä työtä ja toimeentuloa

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Kasvun agenda

Yritysten menestyksestä työtä ja toimeentuloa

ISSN verkkojulkaisu 1797-3562

ISBN verkkojulkaisu 978-952-327-198-2

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö Konserniohjausyksikkö			Julkaisu-aika 13.2.2017
Tekijä(t)	Konserniohjausyksikkö, politiikkasuunnittelu			
Julkaisun nimi	Kasvun agenda. Yritysten menestyksestä työtä ja toimeentuloa			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raporteja 11/2017			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ kieliversiot				
Tiivistelmä	<p>Kasvun agenda tarkastelee talouskasvua tukevia politiikkasäätöjä ja edistää yhteisen näkemyksen muodostumista työ- ja elinkeinoministeriössä, sen ohjaamassa toimijakentässä sekä ministeriön ulkoi- sessa yhteistyössä. Agenda hyödyntää olemassa olevaa analyysitietoa ja tunnistaa lisäselvitysten tarpeita. Agenda ei ole konkreettinen politiikan toimeenpanosuunnitelma, mutta siltä nousee yleisen tason johtopäätöksiä politiikan suuntaamiseksi.</p> <p>Työpanoksen määrä ja tuottavuuskehitys ovat talouden makrotasolla tarkasteltuna kasvun keskeiset osatekijät. Kasvupolitiikan tavoitteena on, että elinkeinoelämä uudistuu ja Suomessa toimii kannattavia korkean jalostusarvon yrityksiä, joiden kautta syntyy taloudellista arvoa palkkoina ja yritysten voittoina. Kasvupolitiikan tavoitteena on myös, että suomalaiset työllistyvät kykyjensä mukaisesti tuottavaan työhön samalla kun heidän osaamisensa ja kyvykkyytensä kehittyvät.</p> <p>Kasvupolitiikan keskeisenä tehtävänä on luoda elinkeinoelämälle hyvä toimintaympäristö. Pienen maan resurssit eivät kuitenkaan riitä kaikkeen ja se erikoistuu joko tiedostaen tai tiedostamattaan. Onnistuneil- la strategisilla valinnoilla voidaan tukea talouskasvua.</p> <p>Agenda kehittyy ja päivittyy keskustelujen, analyysin ja kokemuksen kautta.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriön yhdyshenkilö: Konserniohjausyksikkö / Martti Myllylä. puh. 050 396 2050</p>			
Asiasanat	Kasvupolitiikka, talouskasvu, tuottavuus, työpanos, kilpailukyky			
Asianumerot				
Rahoittaja/kustantaja				
	ISSN (painettu)	ISBN (painettu)	ISSN (verkkojulkaisu) 1797-3562	ISBN (verkkojulkaisu) 978-952-327-198-2
	Sivumäärä 56	Kieli Suomi	URN-tunnus http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-198-2	
Julkaisujen myynti/ jakelu	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisujen myynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Arbets- och näringsministeriet Koncernstyrningsenheten		Utgivningsdatum 13.2.2017	
Författare	Koncernstyrningsenheten, politisk planering			
Publikationens namn	Tillväxtagenda. Arbete och försörjning genom företags framgång.			
Publikationsseriens namn och nummer	Arbets- och näringsministeriets publikationer ANM rapporter 11/2017			
Publikationens tema				
Publikationens delar/ språkversioner				
Referat	<p>Tillväxtagendan granskar politikinnehåll som stöder den ekonomiska tillväxten och främjar att ett gemensamt synsätt utformas vid arbets- och näringsministeriet, hos de aktörer som ministeriet styr samt i ministeriets externa samarbete. Agendan drar nytta av befintliga analysdata och identifierar behov av tilläggsutredningar. Agendan är inte en konkret genomförandeplan för politik, men av den framgår slutsatser på allmän nivå för inriktningen av politiken.</p> <p>Arbetsinsatsens volym och produktivitetens utvecklingen är centrala delfaktorer granskat på den ekonomiska makronivån. Tillväxtpolitiken har som mål att näringslivet reformeras och att det i Finland finns lönsamma företag med högt förädlingsvärde genom vilka det uppstår ekonomiskt värde i form av löner och företags vinster. Tillväxtpolitiken syftar också till att finländare ska få sysselsättning i produktivt arbete i enlighet med sina talanger, samtidigt som deras kompetens och talangfullhet utvecklas.</p> <p>Tillväxtpolitikens centrala uppgift är att skapa en bra omvärld för näringslivet. Resurserna i ett litet land räcker dock inte till allt och landet specialiserar sig antingen medvetet eller omedvetet. Den ekonomiska tillväxten kan stödjas genom lyckade strategiska val.</p> <p>Agendan utvecklas och uppdateras genom diskussioner, analyser och erfarenheter.</p> <p>Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Koncernstyrningsenheten/Martti Myllylä. tfn 050 396 2050</p>			
Nyckelord	Tillväxtpolitik, ekonomisk tillväxt, produktivitet, arbetsinsats, konkurrenskraft			
Ärendenummer				
Finansiering/förläggare				
	ISSN (tryckt)	ISBN (tryckt)	ISSN (webbpublikation) 1797-3562	ISBN (webbpublikation) 978-952-327-198-2
	Sidantal 56	Språk Finska	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-198-2	
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi			

SISÄLLYS

Tiivistelmä.....	6
1 Johdanto - kasvupolitiikan lähtökohtia.....	10
2 Kasvun agendan teemat	13
2.1 Kasvupolitiikan muuttuva toimintaympäristö	13
2.2 Tarvitaan analyysiä Suomen talouden tilanteesta ja yritysdynamiikasta.....	19
2.3 Kasvupolitiikan lähtökohta on kilpailukykyisen toimintaympäristön luominen	23
2.4 Suomen kansallista kasvuvisiota tulee kirkastaa	28
2.5 Tarvitsemme kasvuvision mukaisen kansallisen innovaatiojärjestelmän	35
2.6 Kasvupolitiikan toteutus edellyttää toimivaa palvelujärjestelmää	40
2.7 Työpanoksen määrää tulisi lisätä	41
2.8 Elinkeinorakenteen muutos haastaa suomalaista työelämää ja työvoiman osaamista	44
2.9 Energiapolitiikalla on useita tavoitteita	46
2.10 Kasvu tapahtuu alueilla - alueet talouskasvun rakentajina.....	47
2.11 Eurooppalaisesta ja kansainvälisestä yhteistyöstä vipuvoimaa	51
2.12 Julkiset resurssit vaikuttavaan käyttöön	53
Liite: Kasvun agendan konkretisoinnin lähtökohtia	55

TIIVISTELMÄ

Kasvun agenda tarkastelee talouskasvua tukevia politiikkasäilytyksiä ja edistää yhteisen näkemyksen muodostumista työ- ja elinkeinoministeriössä, sen ohjaamassa toimijakentässä sekä ministeriön ulkoisessa yhteistyössä. Agenda hyödyntää olemassa olevaa analyysitietoa ja tunnistaa lisäselvitysten tarpeita. Agenda ei ole konkreettinen politiikan toimeenpanosuunnitelma, mutta siltä nousee yleisen tason johtopäätöksiä politiikan suuntaamiseksi.

Työpanoksen määrä ja tuottavuuskehitys ovat talouden makrotasolla tarkasteltuna kasvun keskeiset osatekijät. Kasvupolitiikan tavoitteena on, että elinkeinoelämä uudistuu ja Suomessa toimii kannattavia korkean jalostusarvon yrityksiä, joiden kautta syntyy taloudellista arvoa palkkoina ja yritysten voittoina. Kasvupolitiikan tavoitteena on myös, että suomalaiset työllistyvät kykyjensä mukaisesti tuottavaan työhön samalla kun heidän osaamisensa ja kyvykkyytensä kehittyvät.

Suomen kaltaisen pienen kehittyneen avotalouden menestys perustuu maailman muutosten ymmärtämiseen

Globaali **toimintaympäristö** integroituu kiihtyvästi. Maailmantalouden vapautuminen, kuljetuskustannusten lasku ja erityisesti viestintäteknologian kehitys ovat muutaneet yritysten liiketoimintamalleja. Elinkeinoelämän uudistumisessa palvelutalouden logiikka ja asiakasarvon kasvattaminen ovat yritystoiminnan keskeisiä menestysedellytyksiä. Kansainvälisessä työnjaossa tämä lisää entisestään kilpailua osaamisesta ja kyvykkyyksistä. Monet perinteisesti kilpailulta suojatut toimialat kohtaavat globalisaation edetessä yllättäen kansainvälisen kilpailun.

Vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen rakenteelliset ongelmat ovat hidastaneet maailmankauppaa ja talouskasvua. Vaikka kärkiyritysten tuottavuuskasvu jatkuu, keskimääräinen tuottavuuskasvu on useissa keskeisissä kansantalouksissa hiipunut. Alhaiset reaalikorot heijastelevat kasvuodotusten aneemisuutta. Innovaatioiden leviäminen kärkiyrityksistä muihin yrityksiin ei toimi aiempien vuosien tapaan. Yksi syy saattaa olla yhteiskunnan rakenteiden ja instituutioiden hitaassa sopeutumisessa nopeasti muuttuneisiin teknologisiin ja taloudellisiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi sääntelyn puutteet voivat rajoittaa teknologisten innovaatioiden käyttöönottoa. Myös tarvittaviin uusiin osaamisiin liittyvät pullonkaulat voivat aiheuttaa tuottavuuskasvuun syklistä.

Kasvanut poliittinen epävakaus jarruttaa osaltaan talouskasvua. Taloudellisiin ulkosuhteisiin ja ulkopoliittikkaan liittyvät päätökset ovat merkittäviä ja pitkävaikutteisia vientiriippuvaiselle maalle.

Teknologian kehitys on ollut tuottavuuskasvun mahdollistaja. Tuloillaan olevan neljännen teollisen vallankumouksen trendejä ovat esimerkiksi tekoäly ja räätälöity 3D-printtauksen mahdollistama paikallinen tuotanto. Kehitys voi jopa vähentää kauppavirtoja. Ilmastonmuutoksen vastainen kamppailu vaikuttaa energiapolitiikkaan, edellyttää globaaleja toimia ja vaikuttaa niin talouskasvun edellytyksiin kuin kansainvälisen tulonjakoon. Ympäristönsuojelu edellyttää laajemminkin uusia teknologiaratkaisuja ja kestävämpiä toimintatapoja.

Suomi on ollut taloudellinen menestystarina. Suomalaisen suur yritysten kansainvälistyminen ja Nokia-klusterin hajoaminen synnyttivät Suomen talouteen elinkeinoelämän uudistamishaasteen. Viennin veto hiipui, tuottavuuskasvu sakkasi,

rakennetyöttömyys kasvoi ja elinkeinorakenne muuttui kohti alhaisemman jalostusarvon tuotantoa. Verrokkimaita alhaisempi työllisyysaste heikentää julkisen talouden tasapainoa. Työttömyyden kustannukset ovat korkeat. Vaikka meillä on merkittävää ja menestyvää yritystoimintaa, teollisuuden jalostusarvolla mitaten emme edelleenkään yllä vuoden 2008 tasolle. Palveluliiketoiminnan kasvusta ei toistaiseksi ole ollut teollisuustuotannon korvaajaksi.

Menetettyjen liiketoimintojen ja työpaikkojen tilalle tarvitaan nyt uutta korkean lisäarvon tuotantoa ja työtä. Suomi on korkean kustannustason sekä laajojen ja kattavien hyvinvointipalveluiden maa, jonka elintason säilyttäminen vaatii vahvaa elinkeinorakennetta sekä lisää korkean jalostusasteen liiketoimintaa. Julkisen talouden kestävyysvajeen kiinni kurominen on edellisestä riippuvainen. Väestön ikääntyminen ei vähennä tätä uudistumishaastetta.

Kasvupolitiikan tärkein tehtävä on rakentaa yrityksille kilpailukykyinen toimintaympäristö

Julkisten politiikkatoimien tärkein tehtävä on **kilpailukykyisen toimintaympäristön** luominen yrityksille. Houkutteleva liiketoimintaympäristö kannustaa yrityksiä investoimaan, kasvamaan ja työllistämään. Kilpailukykyinen toimintaympäristö houkuttelee parhaita osaajia ja nopealiikkeistä pääomaa. Kilpailukykyvertailut toimivat hyvinä lähtökohtina kilpailukyvyyn tarkastelussa samalla kun niiden rinnalle tarvitaan syvempää ymmärrystä ja tulkintaa talouden menestystekijöistä.

Kustannus- ja hintataso on kilpailukyvyyn keskeinen osatekijä. Kustannuskilpailukyky on päässyt rapautumaan ja sitä pyritään hallituksen toimin nyt parantamaan.

Tuotteiden ja palveluiden lisäarvoon perustuvan reaalisen kilpailukyvyyn osalta Suomen perusta on hyvä. Meillä on kehittyneet yhteiskunnalliset instituutiot, korkeatasoinen infrastruktuuri sekä toimiva peruskoulutus- ja terveydenhuoltojärjestelmä. Julkisen talouden kestävyysvajetta kurotaan kiinni makrotalouden vakauden turvaamiseksi. Parantamisen varaa löytyy vielä erityisesti työ-, hyödyke- ja pääomamarkkinoiden toimivuudessa sekä korkeakoulujärjestelmän kilpailukyvyssä. Kotimarkkina-alueemme on pieni eikä hajanainen aluerakenne aina mahdollista skaalaetuja. Yritystoiminnalle on avautumassa uusia mahdollisuuksia sosiaali- ja terveyssektorin uudistuksen myötä. Kotimaisilta Sote-markkinoilta voidaan ponnistaa myös globaalimarkkinoille. Mahdollistavasta lainsäädännöstä on tulossa merkittävä kilpailukykytekijä digitalisaation murtaessa perinteisiä toimintamalleja.

Suomen kaltaisen pienen kehittyneen avotalouden kasvun perusta on kytkeytyminen kansainväliseen vaihdantaan ja kilpailuun. Suomen talouskasvun strategiaksi voidaan asettaa maailmantalouden muutosvoimien hyödyntäminen. Varsinkin maailmantalouden ja maapallon suuriin kestävyysaasteisiin vastaaminen tarjoaa suomalaisyrityksille suuria mahdollisuuksia.

Suomessa valtaosa yrityksistä toimii paikallisesti tai kansallisesti. Kasvuun ja kansainvälistymiseen yltäviä yrityksiä on huomattavasti vähemmän. Digitalisaation myötä yhä useampi kotimarkkinayritys kohtaa jatkossa globaalikilpailun haasteet. Tämän johdosta entistä suuremman osan suomalaisesta yritystoiminnasta tulisi suuntautua laajemmille ja kilpailluille markkinoille.

Elinkeino- ja innovaatiopolitiikan suuntaaminen vaatii aiempaa parempaa analyysiä kansainvälisten markkinoiden ja arvoketjujen kehityksestä, suomalaisen yrityskentän

ja elinkeinorakenteen muutoksista, uusien innovaatioiden ja kasvualojen kaupallisista mahdollisuuksista sekä yritystemme tuottavuuskasvun tekijöistä ja rajoitteista. Mitä tarkemmin Suomen yrityskehityksen ja innovaatio toiminnan tilannekuva ja tulevaisuuden mahdollisuudet hahmotetaan, sitä paremmin julkisen sektorin toimijat voivat tukea uuden kasvun ja työpaikkojen syntymistä.

Kansallinen innovaatiojärjestelmä kaipaa näkemyksellisyyttä

Suomen talous on saavuttanut kehitystason, jossa tuottavuuskasvu perustuu yritysten innovatiivisuuteen ja elinkeinorakenteen uudistumiseen. Suomi saa erilaisissa innovatiivisuusvertailuissa hyviä arvioita, mutta ne eivät heijastu täysimääräisesti suomalaisyritysten menestykseen. Suuret monikansalliset yritykset, jotka pystyvät verkostomaiseen toimintaan, ovat tuottavimpia yrityksiä sekä Suomessa että muualla maailmassa. Suomessa kymmenen suurinta yritystä edustaa 7,6 prosenttia BKT:sta. Kansainvälisesti vertaillen meillä onkin kohtuullinen määrä suuryrityksiä. Elinkeinorakenteen vahvistamiseksi ja monipuolistamiseksi olisi kuitenkin toivottavaa, että pienistä ja keskisuurista yrityksistä kasvaisi Suomeen uusia suuryrityksiä. Uudet työpaikat syntyvät usein pk-yrityksiin samalla kun kasvuhakuiset innovatiiviset yritykset uudistavat taloutta.

Kaikkien yritysten toimintapuitteiden kilpailukykyä parantavan horisontaalisen politiikan lisäksi elinkeino- ja innovaatiopolitiikassa tarvitaan näkemys tulevan talouskasvun lähteistä ja painopisteistä eli **talouskasvun visio**. Tällaisen vision kehittäminen ja päivittäminen vaatii **kansallista toimintamallia**, jolla avautuvia liiketoiminta- ja kasvumahdollisuuksia tunnistetaan, arvioidaan ja niukkoja resursseja kohdennetaan lupaavimmille painopistealueille. Talouskasvun visio ja uusi systemaattinen toimintamalli parantavat julkisten panostusten vaikuttavuutta sekä auttavat yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoita tiivistämään yhteistyötään. Kansantalouden kannalta merkittävä uusi liiketoiminta syntyykin usein näiden eri sektorien toimijoita yhdistävissä ja yrityksille hyvän toimintaympäristön antavissa ekosysteemeissä.

Suomen kaltaiset kehittyneet avotaloudet ponnistavat uusille liiketoiminta-alueille yleensä olemassa olevista vahvuuksista ponnistamalla. Suomen kannattaa kehittää aloja, joiden ratkaisuille maailmalla on kysyntää ja Suomessa osaamista sekä kehittymispotentiaalia.

Suomen metsävarat tarjoavat suuria mahdollisuuksia biotalouden ympärille syntyvien liiketoimintaverkostojen kehittämiseksi ja jalostusarvon kasvattamiselle. Cleantech-toimialat puolestaan vastaavat ympäristö- ja ym. kestävyysasteisiin yhdistelmällä perinteisiä kone- ja metalliteollisuuden osaamisia uusilla tavoilla. Suomalainen ICT-osaaminen houkuttelee uusia investointeja ja mahdollistaa uutta liiketoimintaa. Terveystoimialoille on myös kehittymässä uusi liiketoimintaekosysteemi digitaalisten ratkaisujen, terveysteknologian ja tietovarantoja hyödyntävän lääketutkimuksen ympärille. Näiltä vahvuusalueilta pitää tunnistaa kansainvälisesti kilpailukykyisiä keihäänkärkiä. Teollisen tuotannon rinnalla palvelutalouden ja digitaalisen alustatalouden uudet toimintamallit avaavat uusia liiketoimintamahdollisuuksia haastaen samalla nykyrakenteita.

Painopistevalintoja tehtäessä **kansalliselle innovaatiojärjestelmälle** voidaan asettaa aiempaa korkeampia laatuvaatimuksia. Suomen tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan (TKI) panostukset ovat yhä kokonaistasolla maailman kärkiluokkaa, vaikka julkisen sektorin panostukset eivät sitä olekaan. TKI-investointien kehitys on kuitenkin huolestuttavan laskeva. Julkisen panostuksen tulisi kyetä kannustamaan yksityis-

tä rahoitusta siellä missä sillä on eniten vaikutusta huolehtien samalla siitä, että valituilla aloilla suomalainen osaaminen on maailman kärjessä. Julkisen vallan tulee myös huolehtia osaamisen leviämisestä laajasti yrityskentässä. TKI-investointien painopiste on ollut ICT-sektorilla, kun muiden alojen investoinnit ovat jääneet paljon pienemmiksi. Suuren riskin muodostaa se, että julkiseen rahoitukseen nyt tehdyt leikkaukset näkyvät pidemmällä aikavälillä haitallisesti suomalaisyritysten innovaatio-toiminnassa. Innovaatiopolitiikka voi luoda uusia mahdollisuuksia jopa globaalille liiketoiminnalle synnyttämällä uusia edelläkävijämarkkinoita systeemitason ratkaisuilta ja julkisilla hankinnoilla (Sote, MaaS). Varsinkin terveysalan ekosysteemin kehitystyötä tulee tiivistää panostamalla eri toimijoiden, toimialojen ja tieteenalojen yhteistyöhön ja työnjakoon.

Kasvupolitiikan keskeiset asiakkaat eli yritykset, yrittäjät ja työvoima ansaitsevat **palvelulupauksen**. Asiakkaan kannalta julkinen valta näyttäytyy yhtenä kokonaisuutena. Kansalliseen kasvunäkemykseen pohjautuvan toimintatavan avulla voidaan rakentaa palvelujärjestelmää, joka ottaa huomioon markkinoiden toimivuuden keskeiset kysymykset sekä yritysten eri kehitysvaiheet ja auttaa ylittämään kasvun esteitä.

Team Finland -palvelujärjestelmää kehitetään tukemaan kasvuun ja kansainvälistymiseen tähtääviä yrityksiä. Kansallisesti toimivia yrityksiä on rohkaistava ottamaan kansainvälistymisloikka. Palvelujärjestelmää tulee virittää niin, että suomalaista markkinointi- ja liiketoimintaosaamista parannetaan. Samalla tulee huolehtia digitaalisten kyvykkyyksien kehittämisestä.

Maakuntauudistus tarjoaa mahdollisuuksia yksityisen kasvupalvelumarkkinan kehittämiseen ja sitä kautta yrittäjyys- ja työvoimapotentiaalin parempaan hyödyntämiseen.

Osaava työvoima ja korkea työllisyys ovat kasvun takeita

Työllisyyden kehitys on tärkeää julkisen talouden tasapainon kannalta. Rakennetyöttömyys on suurin työmarkkinaongelmamme. Se sitoo budjettivaroja ja pienentää talouden tuotosta. Mahdollisuuksia työpanoksen määrän nostolle on, sillä työttömiä on nyt noin 330 000 ja laajemman määritelmän mukainen työttömyys tätäkin suurempi. Ansiosidonnaisen työttömyysturvan kesto on pitkä ja sen uusiminen on suhteellisen helppoa. Työmarkkinatuki on kestoaltaan käytännössä rajaton ja yhdessä toimeentulotuen ja asumistuen kanssa tasoltaan vähimmäistoimeentulon turvaava ja usein liian houkutteleva.

Työelämän rakenteet syrjäyttävät osan työvoimasta työmarkkinoiden ulkopuolelle. Muuttuva elinkeinorakenne haastaa **työelämäarakenteitamme** uudistumaan. Työmarkkinoiden rakenteisiin ja toimialojen muutoksiin reagoimiseksi suomalaisten osaamista tulee kehittää elinikäisen oppimisen hengessä. Vaikka teknologian kehityksen myötä vanhoja työtehtäviä katoaa, uusia syntyy teknologiaa täydentäville osaamisalueilla. Osaamisen kehittämisen keinoja tulee modernisoida ja joustavoittaa, jotta kaikilla on mahdollisuus osaamistasonsa päivittämiseen. Elinkeinopolitiikan ja työpolitiikan kiinteämpi yhteistyö mahdollistaa tulevaisuuden osaamistarpeiden paremman ennakkoinnin.

Suomen tulee hyödyntää entistä tehokkaammin kansainvälisen taustan omaavien osaajien verkostoja ja osaamista elinkeinoelämän kasvun ja kansainvälistymisen ajurina, esimerkiksi vientitoiminnassa ja kansainvälisten investointien houkuttelussa.

Kasvun tukeminen edellyttää kaikkien relevanttien politiikka-alueiden hyödyntämistä

Energiapolitiikan perinteisenä tavoitteena on talouskasvun varmistaminen huolehtimalla toimitusvarmuudesta kilpailukyiseen hintaan. Nykyisin ilmasto- ja energiapolitiikat muodostavat kokonaisuuden, jota ei voi erottaa toisistaan. Pyrkimys vähähiilisyysmuutokseen muuttaa energiajärjestelmiä tarjoten liiketoimintamahdollisuuksia myös vahvuusalueillamme. Esimerkiksi innovatiivisia julkisia energiahankintoja voidaan lisätä samalla kun kiinnitetään huomiota markkinoiden kehittymiseen.

Suomen **EU-vaikuttamisstrategiaa** voidaan kehittää näkemällä integraation mahdollisuudet välineinä tehostaa kotimaisia politiikkatoimia. Suomen prioriteetti on markkinoillepääsyn varmistaminen ja markkina-alueen kasvattaminen. **Kansainvälistä verkottumista ja vaikuttamista tulee kehittää aktiivisesti.** Varsinkin kansainvälisiin osaamis- ja innovaatioverkostoihin kytkeytyminen on keskeinen osa kasvupolitiikkaa. Tällä hetkellä mm. Suomeen kohdistuvat ulkomaisten yritysten sijoitukset sekä ulkomainen tutkijavaihto ovat kansainvälisesti vertaillen alhaisella tasolla.

Julkiset resurssit ovat rajalliset. Niiden avulla tulee tukea talouden uudistumista ja yksityisen sektorin kehitystä sekä tarvittaessa kestäväällä tavalla yhteiskunnallisen eriarvoisuuden lievittämistä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää toimenpiteiden kokonaisvaikuttavuuden parantamiseen ja eri politiikkatoimenpiteitä hyödyntävien kokonaisuuksien kehittämiseen. Innovaatiot syntyvät usein niukkuudesta. Olemassa olevien resurssien paremmalla kohdentamisella voidaan saada lisää vaikuttavuutta TKI-panostuksiin. Julkisten innovatiivisten hankintojen mahdollisuuksia voidaan hyödyntää tavoitteellisesti.

1 Johdanto - kasvupolitiikan lähtökohtia

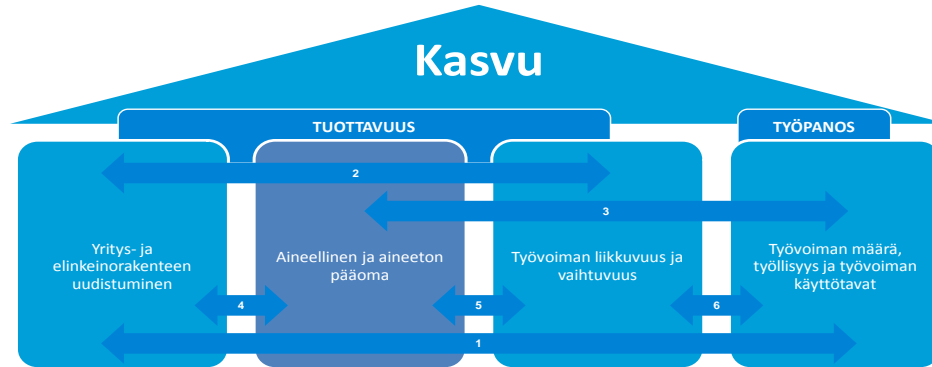
Kasvupolitiikan tavoitteena on saada Suomen ja suomalaisten voimavarat uutta luovaan ja kasvuhaluiseen asentoon. Pyrkimyksenä on luoda uutta henkeä ja tulevaisuudenuskoa taantuman jälkeiseen tilanteeseen, mutta myös pysyvämminkin hyödyntää talouden voimavaroja tehokkaasti, kestävästi ja uudistavasti. Kasvupolitiikka koskee laajasti koko julkisen sektorin toimintaa ja pyrkii vuorovaikutuksessa yritysten ja muun yhteiskunnan kanssa luomaan kasvun edellytyksiä ja hyödyntämään paremmin olemassa olevia kasvutekijöitä.

Kasvun agenda pyrkii jäsentämään kasvupolitiikan lähtökohtia ja teemoja. Agenda edistää yhteisen näkemyksen muodostumista työ- ja elinkeinoministeriössä, sen ohjaamassa toimijakentässä sekä ministeriön ulkoisessa yhteistyössä. Agenda hyödyntää olemassa olevaa analyysitietoa ja tunnistaa lisäselvitysten tarpeita. Agenda ei ole toimeenpanosuunnitelma, mutta siltä nousee johtopäätöksiä politiikan suuntaamiseksi.

Kasvua tukevia mekanismeja voidaan kuvata usean erilaisen viitekehityksen kautta. Kuviossa 1 esitetty viitekehys kuvaa omalla tavallaan kasvun osa-alueita. Kansantalous ponnistaa uudistumista kohden kulloisestakin kehitysvaiheestaan. Markkinoilta poistuu tehottomia ja tilalle tulee uusia tehokkaampia toimijoita niin toimiala-, yritys- kuin toimipaikkojenkin tasolla. Aineellisen ja aineettoman pääoman uudistuminen kohdistuu teknologiaan ja osaamiseen. Työmarkkinoilla edellytetään liikkuvuutta ja vaihtuvuutta alueiden, ammattien, toimipaikkojen ja työtehtävien välillä. Dynamiikka eri työmarkkina-asemassa olevien välillä vaikuttaa siihen miten hyvin siirrytään työttömyydestä tai työmarkkinoiden ulkopuolelta työhön. Kuvio avaa myös kasvun osa-

alueiden keskinäisiä yhteyksiä. Työpanoksen määrä ja tuottavuuden kasvu ovat kasvun keskeiset selittäjät.

Kuvio 1. Kasvua tukevat mekanismit korostavat markkinoiden toimivuuden merkitystä

Kasvun osa-alueet vaikuttavat toisiinsa:

1. Mitä paremmin yrityksillä menee, sen parempi työllisyyden kannalta – mitä paremmin työvoimaa tarjolla, sen paremmat kasvuedellytykset yrityksillä on.
2. Yritysten uudistumisen ja ns. luovan tuhon prosessin välttämätön edellytys on se, että työvoima siirtyy alueelta, ammatista, työpaikasta ja työtehtävästä toiseen – luova tuho ja yritysten uudistuminen tarjoaa mahdollisuuksia työvoiman liikkuvuudelle.
3. Aineellisen ja aineettoman pääoman uusiutuminen muuttaa työpanoksen käyttöä – työvoiman tarjonnan eri muodot asettavat reunaehdot aineellisen ja aineettoman pääoman muutoksille.
4. Yritysten uudistuminen ja ns. luova tuho kulkee käsi kädessä aineellisen ja aineettoman pääoman muutosten kanssa.
5. Aineellisen ja aineettoman pääoman muutokset edellyttävät työvoiman liikkuvuutta – työvoiman liikkuvuus edesauttaa sitä, että esimerkiksi osaaminen ja uuden teknologian hyödyntäminen leviävät.
6. Heikko työvoiman liikkuvuus pienentää osaltaan työvoiman tarjontaa ja liian vähäinen (efektiivinen) työvoiman tarjonta heikentää liikkuvuuden edellytyksiä.

Lähde: Heikki Räisänen ja Johanna Alatalo

Edellisen lisäksi viitekehystä voi täydentää kiinnittämällä huomiota esimerkiksi yritysten kansainvälisen toimintaympäristön, talouden keskeisten kilpailutekijöiden sekä kilpailukyvyyn systemisen luonteen ymmärtämiseen. Tällöin talouden kilpailukykyä ja kasvua voidaan selittää mm. sellaisilla avaintekijöillä kuin tuotantopanosten määrä ja laatu, hyödynnettävän teknologian kehitystaso, organisatoristen ratkaisujen tehokkuus ja sopeutumiskyky, markkinoiden kehittyneisyys ja kilpailullisuus, ulkomaiset liikesuhteet (kauppa, sijoitukset, allianssit), regulaation laatu, kulttuurin käyttäytymisnormit, julkishallinnon toimintamallit ja politiikka.

Yritysten kilpailukyky ja kasvumahdollisuudet muotoutuvat näiden kilpailukykytekijöiden puitteissa. Kilpailua käydään yhä enemmän yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden muodostamien verkostojen - ekosysteemien - välillä. Yksittäisen yrityksen kilpailukykyyn vaikuttavat myös läheisen toimintaympäristön kilpailukykytekijät sekä eri toimijoiden välisen yhteistyön toimivuus. Elinkeino- ja elinkeinorakenteen vahvistumista voidaan edistää kehittämällä laaja-alaisesti innovaatio- ja kokeilutoiminnan toimintapuitteita sekä valitsemalla kansantalouden kannalta lupaavimpia kasvualueita ja systemaattisen ja pitkäjänteisen yhteiskehittämisen kohteeksi.

Jälkimmäistä, painopistevalintoja tekevää viitekehystä voidaan puolustaa seuraavin perusteluin:

1. Suomi on pieni kehittynyt avotalous, jolla on rajalliset resurssit ja kilpailuedut. Talouden rakenne on kehittynyt pitkällä aikavälillä ja sillä on olemassa olevia vahvuuksia. Näitä vahvuuksia voidaan tietoisesti kehittää.
2. Valintoja tehdään joka tapauksessa (yritykset, hallitus, ministeriöt, virastot, kaupungit, tutkimuslaitokset jne.), mutta niiden koordinaatio ei ole aina paras mahdollinen.
3. Näkemyksellisyys ja painopisteet luovat näkyvyyttä ja tarpeellisia referenssejä sekä lisäävät Suomen houkuttelevuutta sijoittajien ja osaajien keskuudessa.
4. Lupaavien ekosysteemien kehittäminen luo verkostoetuja (network effects), jotka lisäävät niihin osallistuvien yritysten kilpailukykyä.

Edelliseen perustuen Kasvun agendalla julkisen vallan roolia jäsenetään oheista kuvion 2 jakoa hyödyntäen. Julkisen vallan tärkein tehtävä on luoda yrityksille kilpailukyinen toimintaympäristö. Poliitiikan tehtävänä on kuitenkin edellä esitetyn mukaisesti olla mukana myös rakentamassa oman kansantalouden lähtökohdista menestystä ja vahvuuksia yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Kasvupolitiikka ei voi sivuuttaa kysymystä visiosta, kilpailuedusta ja valinnoista (selektiivisyys). Defensiivinen selektiivisyys puolustaa tarvittaessa vanhoja rakenteita ja on perusteltua, mikäli tuotto-odotukset tulevaisuudessa ylittävät panostukset. Strateginen selektiivisyys pyrkii puolestaan tietoisesti rakentamaan uusia vahvuuksia. Kun yritysten intressi ja tähtäin on näköpiirissä olevan liiketoimintahorisontin mittainen ja omaan toimintaan keskittyvää, pitää kansallisia vahvuuksia rakentaa yleisemmin ja pitkäjänteisemmin.

Kuvio 2. Kasvupolitiikan horisontaalisuus vs. selektiivisyys

Lähde: Ken Warwick. OECD 2014 DSTI/IND(2014)8.

Kasvupolitiikan ja sitä konkretisoivan Kasvun agendan perustana on näkemys yritysten ja yrittäjyyden keskeisestä merkityksestä talouskasvulle. Kansantalouden rakenteiden tulisi tukea tämän tavoitteen toteutumista. Bruttokansantuote on sitä suurempi mitä enemmän yritykset synnyttävät jalostusarvoa. Vain korkean jalostusarvon kannattava yritys voi maksaa hyviä palkkoja ja investoida voittovarojaan myös tulevai-

suuteen. Pitkällä aikavälillä vain yritystoiminnan rahoittamana voidaan ylläpitää julkista sektoria, joka puolestaan osaltaan luo yritystoiminnalle edellytyksiä. Vain osaa-va ja suorituskykyinen työvoima mahdollistaa menestyvän yritystoiminnan.

Suomen kasvun kannalta on oleellista, että suomalaiset ja Suomessa toimivat ulkomaiset yritykset luovat arvoa ja kanavoivat sitä Suomen kansantalouteen. Globaalin talouden arvoketjujen pidentyessä arvonluonnin maantieteestä on tullut aiempaa monimutkaisempaa. Digitalisoituminen muuttaa merkittävästi arvonluonnin logiikkaa. Kasvua edistävän toimintaympäristön rakentaminen ja pelisääntöjen luominen, sekä kansallisesti että kansainvälisesti, on aikaisempaa haastavampaa.

Edellä kuvattujen lähtökohtien valossa Kasvun agendalle on nostettu seuraavassa esiteltäviä politiikkateemoja, joiden kautta julkisen vallan toimin voidaan tukea talouskasvua. Kaksi ensin mainittua ovat luonteeltaan toimintaympäristöä ja omaa tilaa arvioivia analyysiteemoja. Teema kolme käsittelee yleisesti kilpailukykyisen toimintaympäristön elementtejä. Teema neljä puolestaan tarkastelee selektiivisyyskysymystä ja suomalaista kasvuvisiota.

Loput teemat käsittelevät keskeisiä politiikkalohkoja yksityiskohtaisemmin. Teema viisi keskittyy kansallisen innovaatiojärjestelmään ja teema kuusi kansallisen palvelujärjestelmään. Teema seitsemän tarkastelee työpanoksen määrää, teema kahdeksan työelämäarakenteiden ja työvoiman osaamisen merkitystä, teema yhdeksän energiapolitiikan roolia, teema 10 aluerakenteen merkitystä ja teema 11 EU- ja muun kansainvälisen vaikuttamisen mahdollisuuksia. Lopuksi teema 12 arvioi julkisen vallan resurssien käyttöä.

2 Kasvun agendan teemat

2.1 Kasvupolitiikan muuttuva toimintaympäristö

Suomen kasvustrategia on ollut maailman muutosten hyödyntäminen. Tästä syystä on ratkaisevan tärkeä ymmärtää kehitystä ajavat poliittiset, institutionaaliset, teknologiset ja muut tekijät. Yksityiskohtainen ja historiaperspektiivin omaava ymmärrys avaa uusia mahdollisuuksia niin yrityksille kuin politiikallekin.

Suomella on kaikki syyt tukea toisen maailmansodan jälkeisen talouskehityksen jatkumista

Suomen kaltaiset pienet kehittyneet avotaloudet ovat olleet toisen maailmansodan jälkeisen maailmantalouden suurimpia hyötyjiä. On kuitenkin havaittavissa, että toisen maailmansodan jälkeen muotoutunutta nykyjärjestystä vasten kohdistuu paineita. Esimerkiksi nationalismin nousu globalisaation etuja korostavien multilateraalisten näkemysten rinnalle on syytä ottaa vakavasti sillä sen perusteet eivät kumpua tyhjästä.

Sodan lopputuloksena syntyneiden rakenteiden tarkoituksena oli välttää maailmansotien välisenä aikana koettu valuuttakaaos luomalla talousjärjestyksen koordinaation mahdollistavat rakenteet. Arkkitehteina toimivat Britannia ja Yhdysvallat. Neuvostoliitto jäi pois syntyneistä Bretton Woods -rakenteista. Järjestelmä kytkeytyi alusta lähtien poliittisiin ja sotilaallisiin rakenteisiin. Euroopassa Hiili- ja teräsyhteisöstä kehittyi asteittain Euroopan unioni. Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 päätti

kahden erillisen talousblokin ajanjakson ja Bretton Woods -järjestelmän alkuperäinen ajatus toteutui noin 45 vuotta alun perin aiottua myöhemmin.

Talouden ja politiikan kannalta suurimmat ja kauaskantoisimmat Suomea koskevat kysymykset liittyvät tänään mm. Euroopan ja Venäjän tulevaisuuteen ja laajemman poliittisen kehityksen kulkuihin mukaan lukien mm. uudet vapaakauppa-avaukset (CETA, TTIP, TPP jne.). Kauppapolitiikassa kehitys on viime vuosina kulkenut monenkeskisyydestä alueellisia sopimuksia kohden. On mahdollista, että Yhdysvalloissa uusi hallinto liikkuu kasvavassa määrin kohden kahdenvälisyyttä.

Kauppateorioiden keskeinen viesti on se, että erikoistumisen ja kilpailun kautta hyötyvät kaikki vaihdantaan osallistujat. Maailmantalouden integraatio onkin saanut ennennäkemättömät mittasuhteet. Vaihdannan piiriin nousee uusia talouksia ja kuluttajia. Esimerkiksi McKinseyn mukaan vuodesta 1980 vuoteen 2010 maailman työvoiman määrä on kasvanut 1,7 miljardista 2,9 miljardiin henkilöön. Kuljetusteknologian kehitys (kontainerisaatio) ja edullisuus ovat lisänneet kauppavirtoja. Tietoliikenneyhteyksien nopeuden kasvu on edistänyt globalisaatiota. Teollisuudessa ja palveluissa kehitys on johtanut arvoketjuistumiseen, jossa yritysten on ollut mahdollista hajauttaa tuotantoketjujaan jopa yksityisten työtehtävien tasolla. Tämä on lisännyt tuottavuuskehitystä ja nostanut keskimääräistä elintasoja. Hyötyjen epätasainen jakautuminen on kuitenkin tosiseikka joka näkyy poliittisina ja sosiaalisina ilmiöinä.

Kansantaloudet ovat tyypillisesti kehittyneet maatalousvaltaisesta taloudesta palveluvaltaisiksi teollistumisen kautta. Välttämättä näin ei enää aina ole. Kaikkiaan teollisen valmistuksen työpaikkoja arvioidaan olevan maailmassa noin 300 miljoonaa, OECD-alueella määrä on laskenut noin 50 miljoonaan ja Yhdysvalloissa noin 12 miljoonaan. Erityisesti korkean osaamistason teolliset työpaikat ovat tavoiteltuja. Keskustelua uudesta teollisuuspolitiikasta kehittyneissä talouksissa on virittänyt huoli paitsi työllisyydestä, myös huoli elinkeinorakenteen elinvoimaisuudesta. On ilmeistä, että valmistuksen myötä myös tuotekehitys helposti muuttaa maasta pois. Vaikka teollinen valmistus ei työllistä suuria massoja, on teollisuus kuitenkin edelleen se tiimalasi, jonka kautta monet muut elinkeinorakenteen keskeiset toiminnot kulkevat, innovaatiotoiminta mukaan lukien.

Teollisuus on palveluvaltaistunut samalla kun palvelualan työpaikkojen suhteellinen osuus maiden vaurastuessa on kasvanut. Globaalissa työnjaossa palvelualan työpaikkojen välillä tuottavuushaitari on kuitenkin kasvanut arvokkaimpien tehtävien vaatiessa korkeaa osaamista.

Asiakasarvon kasvattaminen on yhä tärkeämpi yritysten menestymisen edellytys. Tavoiteltavia ovat tuotteiden ja palveluiden paremmat ominaisuudet tai haluttu brändi, johon yhdistyy tuotteisiin tai palveluihin ja yleisemminkin myyjäyritystä kohtaan tunnettu luottamus, arvostus ja taattu asiakaskokemus.

Kansantalouden kannalta asiakasarvo merkitsee kasvavaa potentiaalia arvonluonnille ja viennille. Kasvu voi yritysten välisessä kaupassa perustua yrittäjäasiakkaiden tarpeisiin ja asiakaskokemukseen ja kuluttajakysynnän osalta mm. palvelullistumisen trendeihin. Arvonlisän synnyttäminen aineettomana, usein digitaalisten alustojen kautta toimitettavana, mahdollistaa skaalautumiseen pohjautuvan kasvusysäyksen, jota voi olla vaikea saavuttaa pelkällä tuotannon tehostamisella.

Digitalisaatio muuttaa rakenteita ja toimintatapoja. Tuottavuushyödyt eivät ole aiempaan tapaan valmistus- tai edes myyntipaikkaan sidottuja. Sen sijaan arvoketjujen

kontrollin merkitys kasvaa. Innovaatiot liittyvät entistä useammin liiketoimintamalleihin. Esimerkistä käyvät tämän hetken pörssi-arvoltaan suurimmat alustatalouden kärkiyritykset (Google/Alphabet, Amazon, etc.), joiden digitaalisiin alustoihin kytkeytyy tuhansia pienempien yritysten tarjoamia palveluita ja sovelluksia, mutta joiden luomasta arvosta mainitut emoalustat omivat kuitenkin suuren osan. Niiden toiminta kansantalouden sisällä ei liioin aina hyödytä sitä kansantaloutta jossa ne operoivat vaan arvo siirtyy usein muualle, pääasiassa pääkonttorimaahan, ja viime kädessä omistajien edustamaan maahan.

Keskeinen kysymys onkin, miten mainittujen yritysten saavuttamaan skaalaetuun voidaan vastata pienen maan lähtökohdista. Esimerkiksi Suomen innolla tavoittelemat datakeskus- ja konesali-investoinnit vahvistavat Suomen asemaa tiedonsiirron ja -käsittelyn keskittymänä, mutta eivät välttämättä kanavoi meille merkittävää arvonlisää. Välttämätön ehto on, että suomalaiset yritykset ovat mukana digitalisaatiokehityksessä. Yrityksiltä ja politiikalta edellytetään kuitenkin kykyä ymmärtää liiketoimintojen kehittyvää logiikkaa ja tarvittaessa entistä nopeampaa reagoitukykyä.

Sodanjälkeinen ajanjakso 1970-luvulle oli kehittyneissä talouksissa voimakkaan noin 3 %:n kasvun aikaa samoin kuin 1990-luvun puolivälin jälkeinen kehitys noin vuoteen 2004. Keskimääräinen vuosikasvu viimeisten 250 vuoden aikana on ollut noin 1,5 %. Vuoden 2008 finanssikriisi paljasti globaaleissa rakenteissa ilmeisiä haavoittuvuuksia ja mm. viennistä riippuvaisten maiden vaikeudet sopeutua uuteen tilanteeseen paljastuivat kysynnän ostajamaissa hiivuttua. Keskeisissä talouksissa tuottavuuskasvun hiipuminen alkoi jo ennen finanssikriisiä ja jatkuu edelleen.

Kärkiyritysten tuottavuus kasvaa kuitenkin edelleen. Samalla kasvaa niiden ero muihin yrityksiin. Syitä innovaatioiden leviämisen - diffuusion - hidastumiseen voidaan etsiä esimerkiksi innovaatiosykleistä. Uudet teknologiat syntyvät, yleistyvät ja hiipuvat aaltoliikkeen lailla. Esimerkiksi tällä hetkellä kärkiyrityksissä digitalisaation hyödyntäminen on voimakasta. Osajien niukkuus merkitsee kuitenkin sitä, etteivät kaikki voi hyötyä tasapuolisesti. Leviämisen hitautta voidaan selittää myös kilpailun puutteella. Yksi selitys tuottavuuskasvun hiipumiselle on myös se, että digitalisaation hyödyt eivät välttämättä enää tilastoidu kasvua kuvaavissa mittareissa (consumer surplus).

Reaalikorkojen negatiivisuus ilmentää tuotto-odotusten aneemisuutta. Finanssikriisin jälkeinen rahapolitiikka on ollut voimakkaasti elvyttävää ja epäkonventionaalista. IMF:n World Economic Outlook 2016 pitää maailmantalouden kokonaiskasvunäkymiä vaatimattomina (3,2 %) ennustaen voimistumista ensi vuodelle, mutta varoittaen samalla kasvavista epävarmuuksista. Hauras suhdannetilanne edellyttää laaja-alaista politiikkavastausta kasvun tukemiseksi ja haavoittuvuuksiin vastaamiseksi.

Poliittinen kehitys voi olla talouden näkökulmasta sekä mahdollistavaa että rajoittavaa

Maailmanpolitiikan ja -talouden peruspilareiden kestävyyttä on toisen maailmansodan jälkeen totuttu pitämään liki itsestäänselvyyttenä. Systeemitasolla maailmanpolitiikan kiristynyt kilpailu luo kuitenkin epävarmuuksia.

Kylmän sodan päättymisen jälkeen Washingtonin ulkopoliittikkaa on ohjannut globaalin talouden toimivuuden turvaaminen. Viiden prosentin väestöosuus ja hitaasti laskeva joskin edelleen neljänneksen osuus maailman BKT:stä tekevät sen johtoasemasta allianssirakenteisiin perustuvan. Maailmanpolitiikan ja -talouden johtorooli on

ajoittain osoittautunut omalle äänestäjäkunnalle raskaaksi. Internationalismin ja isolationismin vuorottelu on ollut maalle historiallisesti ominaista ja heiluri näyttäisi olevan nyt siirtymässä kohden jälkimmäistä.

Kiinan nousu talousmahdiksi ja sen myötä alueelliseksi voimatekijäksi on perustunut runsaaseen ja halpaan työvoimaan ja tämän mahdollistaneeseen teolliseen massatuotantoon. Maa on lisännyt globaalia vaikutusvaltaansa mm. suurinvestoinneilla erityisesti infrastruktuurin alalla – onko kyse enemmän investoinneista vai pääoma-paosta on sitten toinen kysymys. Kiinalla on määrätietoinen pyrkimys nousta arvoketuissa ylöspäin. Tätä se joutuu olosuhteiden pakosta tavoittelemaan nyt nopeammin kuin perinteisesti on ollut kehittyville talouksille mahdollista. Kiinan kuten muidenkin Kaakkois-Aasian maiden talouksille merellisten kauppareittien turvaaminen on elintärkeää. Kiina on ajautumassa sotilaallisesti törmäyskurssille Yhdysvaltain vapaata merenkulkua puolustavan laivastomahdin kanssa etenkin Etelä-Kiinan merellä. Ajatus Kiinan noususta johtorooliin on ennenaikainen ja perusteeton. Kiinan poliittiset ja taloudelliset ongelmat ovat merkittäviä eikä maan yhtenäisyys ole historiallinen itsestäänselvyys.

Yhdysvaltain ja Kiinan kilpailullinen keskinäisriippuvuus on kuitenkin systeemitasolla globaalia talouskehitystä eniten määrättävä tekijä. Asetelman arvioidaan suosivan Yhdysvaltoja. Vientiriippuvaiselle Kiinalle pääsy Yhdysvaltain markkinoille on tärkeämpää kuin Kiinan halvat tuotteet Yhdysvalloille, joiden korvaamiseen sillä on lukuisia mahdollisuuksia.

Venäjän ja Euroopan geopoliittinen rajalinja tulehtui Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ensimmäisen kerran Georgian sodan puhjettua ja sittemmin selvemmin Ukrainan kriisin myötä. Kaksi kertaa eurooppalaiseen kehitykseen puuttuneena Yhdysvallat on reagoinut asteittain lisäämällä puolustuksellista valmiuttaan itäisessä Euroopassa ylireagoimista varoen. Jännitys on noussut ja talouspakotteiden vaikutukset heijastuvat myös Suomen talouteen.

Lähi-Idän ensimmäisen maailmansodan jälkeen Pikot-Sykos -sopimuksella synnytyt keinotekoiset valtiorakenteet ovat Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen joutuneet koetukselle. Eurooppa, Suomi mukaan lukien, on kokenut seuraukset pakolaisaaltona. Yhdysvaltain uusi hallinto on ottamassa ISIL:n vastaisen taistelun julkisestikin prioriteetikseen.

Euroalueen vaikeudet alkoivat finanssikriisin jälkeen ja yhtenä merkittävänä taustasyynä voi pitää kasvu- ja vakaussopimuksen noudattamatta jättämistä. Systeemisenä ongelmana voidaan pitää ylikansallisen ja kansallisen päätöksenteon yhteensovittamisen vaikeutta, joka on vaikeuttanut etenkin euroalueen epätasapainottomuuksien hoitamista. Britannian EU-kansanäänestyksen jälkeen eurooppalainen integraatio etsii nyt suuntaansa. Yhdysvalloilla oli integraation käynnistämässä keskeinen rooli ja sen on toiminut usein taustavaikuttajana yhtenäisyyden takuumiehenä. Uuden hallinnon arvio EU:n strategisesta merkityksestä näyttäisi poikkeavan edeltäjästään heijastellen sodan jälkeisen geopoliittisen asetelman muutosta. Euroasian mantereiden epävakaisuudet ovat olleet irrallisia ilmiöitä, mutta merkkejä niiden kietoutumisesta yhteen on havaittavissa.

Nopein talouskasvu maailmassa tapahtuu Aasian, Afrikan ja Latinalaisen Amerikan kehittyvillä markkinoilla tarjoten meillekin mahdollisuuksia.

Teknologinen kehitys on tuottavuuskasvun mahdollistaja

Teknologinen kehitys ja teknologian hyödyntäminen edistävät tuottavuuskasvua. Perustutkimuksen tulokset näkyvät kuluttajia hyödyttävinä tuotteina ja palveluina viiveellä. Innovaatiosyklarit merkitys on yksi tuottavuussyklarit keskeinen selittäjä.

Digitalisaatio on tämän hetken taloudessa läpitunkevin trendi. Esimerkiksi neljäs teollinen vallankumous muuttaa valmistuksen luonnetta kyber-fysikaaliseksi. (kuva 3). Skaalatuotannosta siirytään asteittain joustavaan paikalliseen ja räätälöityyn tuotantoon. Tämä vähentää jatkossa tavaravirtojen määrää. Internetin toiminnallisuuksiin liittyen kumuloituvan ja jalostuvan datan merkitys tuottavuuskehityksen ajurina kasvaa. Globaalisti tarkastellen sähköistyminenkin on vasta alkuvaiheessaan. Vastavasti digitalisaatiokehityksestä on nähty vasta ensimmäinen alku.

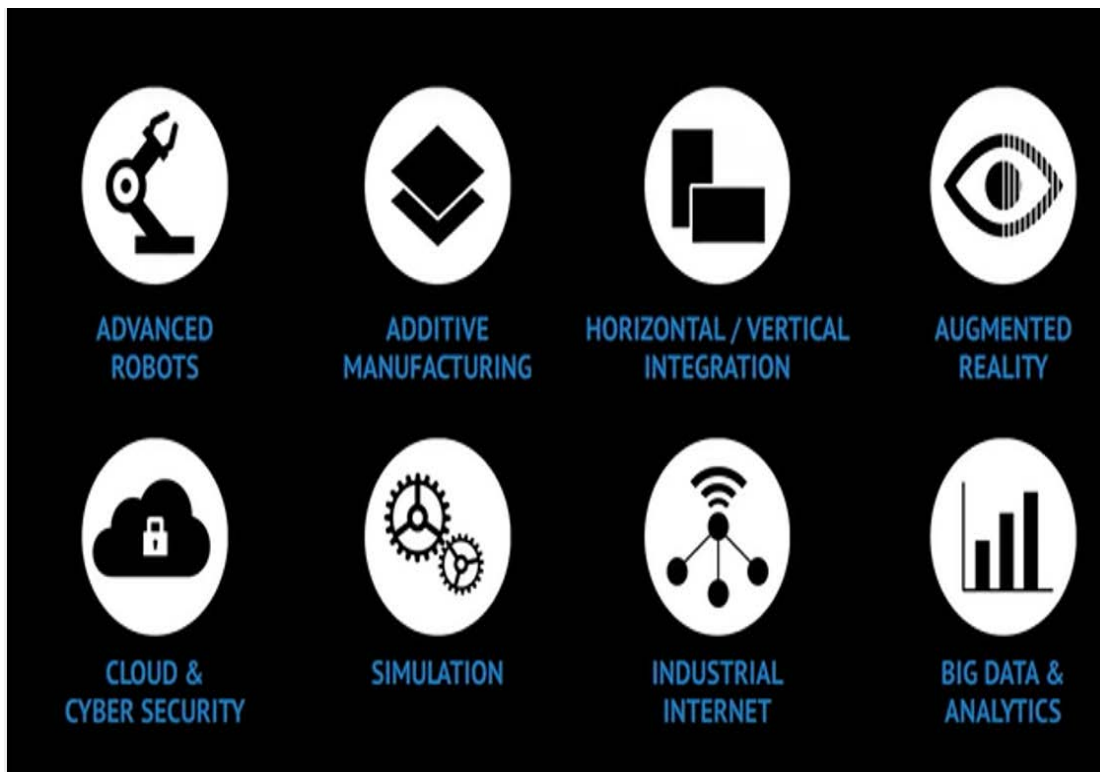
Teollinen bioteknologia kehittyy. Biopohjaiset kemikaalit yleistyvät. Esimerkiksi biopohjaiset akut, keinotekoinen fotosynteesi ja uudet mikro-organismit ovat uusia sovellusalueita. Biokemikaalien ohella biopohjaiset polttoaineet yleistyvät valmistusprosessin nopeutuessa. Synteettinen biologia – teknologisten menetelmien soveltaminen biologiaan – tuottaa lähitulevaisuudessa radikaaleja innovaatioita teollisuudesta terveysteknologioihin. Genomiikka on puolestaan ala, joka tutkii, analysoi ja hyödyntää DNA-ketjun informaatiota jopa ketjun sekvenssejä muokkaamalla.

Teollisen valmistuksen taustalla on aina tavalla tai toisella materiaalitekniologioiden hallinta. Nanoteknologia viittaa nimensä mukaisesti nanometrin (10⁻⁹ m) mittakaavan rakenteiden hallintaan. Jo nykyisin elektroniikassa hyödynnetään molekyyli-tason teknologiaa laajasti ja jatkossa puolijohdetekniologian kehitys on sidottu materiaali-teknologiaan.

Nanotekniologian yksi mahdollinen tulevaisuuden sovellusalue on nanorobottien valmistaminen. Nämä ovat nanokokoluokkaa olevia itsenäisiä koneita, jotka pystyvät kulkemaan esimerkiksi ihmisten verisuonissa ja elimistössä korjaten nyky-lääketieteelle mahdottomia solutason vaurioita. Mikäli Suomi tavoittelee terveystekniologian eturintamaa, nanotekniologian mahdollisuuksia tulee tarkastella kasvun kärkinä.

Eri tekniologioiden konvergenssien kautta syntyy kokonaan uusia sovellusalueita, esimerkkinä vaikkapa digitaalinen biologia.

Kuvio 3. Neljäs teollinen vallankumous ja sen keskeiset elementit

Lähde: Boston Consulting Group

Ilmasto, ympäristö- ja energiakysymykset ovat nousseet arvoonsa

Pariisin ilmastosopimuksen vakiinnutti laajan globaalin konsensuksen ilmastonmuutoksen ja fossiilisten polttoaineiden yhteydestä. Ilmastonmuutos uhkaa jopa eräiden maiden olemassaoloa. Vähintäänkin se on tekijä, joka muuttaa talouden rakenteita, suoraan esimerkiksi maatalouden muutosten myötä ja epäsuorasti ilmastonmuutoksen vastaisten toimien vaikutuksesta. Potentiaalisten globaalien tulonjakovaikutusten kokoluokka on valtava. Energiapolitiikassa korostuu aivan uudella tavalla uusien teknologioiden ja energiajärjestelmien ketteryyden tarve siirryttäessä fossiilipolttoaineisiin perustuvasta taloudesta päästöttömiin tai vähäpäästöisiin energialähteisiin.

Hiilikierron häiriintymisen lisäksi mm. typpi-, fosfori- ja vesikierto ovat häiriintyneet. Kiertokulkujen ymmärtäminen ja vaaliminen on väestön ja kulutuksen kasvaessa välttämätöntä.

- ➔ Toimintaympäristön tuntemusta talouden, politiikan, teknologian ja ympäristökysymysten alalla on syvennettävä osana politiikan analyysiä ja suunnittelua.
- ➔ Kasvupolitiikan merkittävimmät ja kauaskantoisimmat päätökset liittyvät ulkosuhteisiin. Suomen intressi on maailmantalouden sääntömääräisten rakenteiden edistäminen.

2.2 Tarvitaan analyysiä Suomen talouden tilanteesta ja yritysdynamiikasta

Suomen talouden kasvunäkymä

Suomen taloudellisen kehityksen tarinan voi katsoa nousevan metsäteollisuudesta, joskin metalliteollisuudella ja kaivostoiminnalla oli oma merkityksensä teollistumisessa. Luonnonvaroihin pohjaava perusteellisuus ruokki kone- ja metalliteollisuutta sekä näiden tuottavuuskasvua edistäviä automaattioratkaisuja. Nokian matkapuhelinliiketoiminta voidaan nähdä kehityskaaren tähänastisena huipentumana. Kehitykseen liittyy myös vahva kemianteollisuus. Hallitusohjelman kärkihankkeilla ja kasvun kärjillä (BCDH) on siis historiallinenkin perustansa.

Historiallisesti tarkastellen Suomi on ollut taloudellinen menestystarina. Talouskehitys on ollut vuoden 2008 jälkeen kuitenkin aneemista. Finanssikriisin kanssa samanaikaisesti ajoittuen valmistavan teollisuuden jalostusarvosta tippui Nokian matkapuhelinliiketoiminnan hiipumisen myötä pois noin neljännes. Samalla metsäteollisuuden jalostusarvo on hiipunut. Uutta menestystä ei syntynyt nopeasti tilalle (kuviot 4 ja 5 sekä taulukko 1).

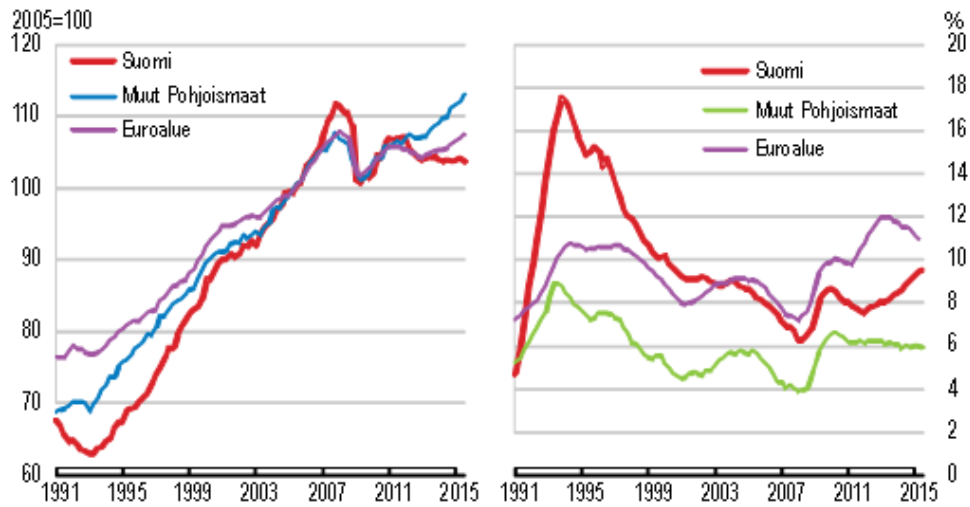
Nokia-menestys tuuditti ylläpitämään vanhoja rakenteita. Riskin realisoiduttua havahduttiin huomaamaan, että kasvun mekanismit eivät toimineet parhaalla tavalla. Kustannusrakenne silti säilyi ja jopa paisui. Talous elpyy uuteen kasvuun kovin verkkaaisesti ja hitaammin kuin monissa vertailumaissa. ICT-palvelut on ollut ainoa selkeästi kasvava toimiala finanssikriisin jälkeisessä Suomessa.

Ongelmamme on tuottavuuskasvun hiipuminen elinkeinorakenteen muututtua kohden alhaisemman jalostusarvon tuotantoa ja viennin vedon heikennyttyä. Suomen talouden rakenne perustuu pitkälti investointivaltaiseen teolliseen vientiin ja sitä tukevaan palvelutuotantoon. Maailmantalouden investointiasteen lasku ja oman kustannuskilpailukyvyyn rapautuminen ovat heikentäneet näkymiämme. Julkisen talouden pidemmän aikavälin kestävyysvaje on kytköksissä edellisiin. Väestön ikääntymiskehitys ei helpota politiikan toimijoiden haasteita.

Suomi on ainakin osittain päässyt mukaan digitalisaation ajamaan talouden rakennemurrokseen. Kun globaalikilpailussa alustataloustyyppisten ratkaisujen yleistyessä ”voittaja vie usein kaiken”, kohtaa moni suomalainenkin nyt vielä suojattu toimiala yllättäen globaalin kilpailun. Tämä näkyy jo nyt, esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa media- ja matkatoimistoalat. Meillä on toimialoja ja yrityksiä, jotka ovat tarttuneet uuden vielä erittäin nuoren digitaalisen murroksen mahdollisuuksiin. Laajasti ottaen ei kuitenkaan ole välttämättä riittävää tietoisuutta ja asenteellista valmiutta kohdata suojattuja kotimarkkinoita haastavia toimintatapoja.

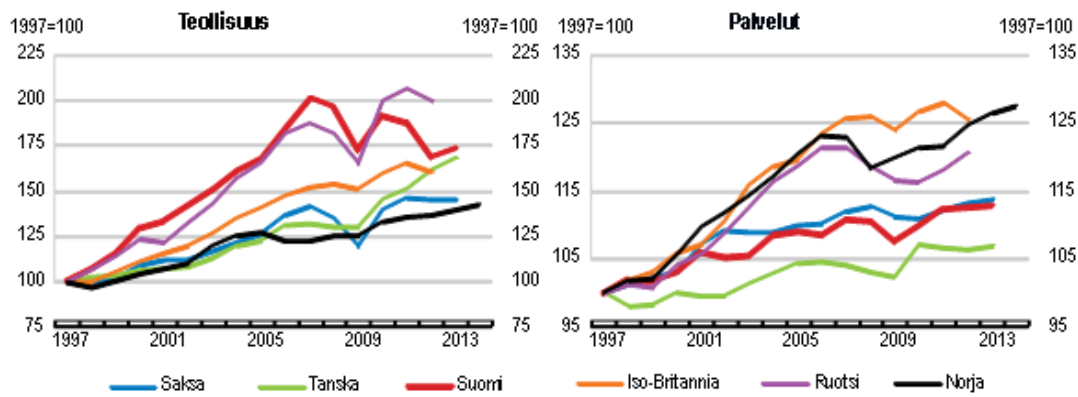
Suomen erityisenä haasteena on verrokkimaita alhaisempi työllisyysaste. Työllisyys- ja työttömyysasteissa on suuria alueellisia eroja, tosin valtaosa työttömistä asuu kaupunkikeskuksissa. Erityisesti yksityisrahoitteisen sektorin työllisyyttä pitäisi saada lisättyä. Olemme edellisen suhteen miltei samalla tasolla kuin 1970-luvulla vaikka väestö on kasvanut liki miljoonalla. Ikärakenne on toki muuttunut epäedullisemmaksi mutta tämän toteaminen ei vähennä kustannusrasitusta.

Kuvio 4. Reaalisen BKT:n kehitys ja työttömyysaste

Lähde: OECD Economic Outlook -tietokanta

Kuvio 5. Palvelusektorin tuottavuus on kasvanut hitaasti

Lähde: OECD Economic Outlook -tietokanta

Taulukko 1. Eräiden keskeisten toimialojen bruttoarvonlisäys vuoden 2010 hinnoin, miljoonaa euroa.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0 Toimialat yhteensä	163 055	172 668	174 162	158 790	163 620	166 820	163 585	162 132	160 904	161 126
B_E Koko teollisuus	42 321	46 363	45 162	35 911	38 495	38 276	35 029	35 023	34 846	33 970
C Tehdasteollisuus	36 050	39 686	38 649	29 670	31 948	31 912	28 258	28 497	28 118	27 252
16_17 Metsäteollisuus	5 383	5 486	4 950	3 047	4 298	4 109	4 101	4 290	4 246	3 960
19_22 Kemianteollisuus	3 820	4 100	3 836	4 041	4 150	4 920	4 439	4 671	4 511	4 114
24_30+33 Metalliteollisuus	20 578	23 527	23 712	17 191	18 091	17 324	14 434	14 743	14 887	14 921
26 Elektroniikkateollisuus	7 145	8 587	9 240	6 477	6 601	5 206	2 547	3 760	3 972	3 758
F Rakentaminen	10 327	10 703	10 427	9 602	10 548	10 671	10 102	9 897	9 531	9 626
G Kauppa	13 852	15 517	16 870	14 934	15 313	15 766	16 071	15 432	15 262	15 352
H Kuljetus ja varastointi	8 718	9 031	9 099	7 930	8 420	8 956	9 088	9 099	8 708	8 515
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	2 986	3 125	3 060	2 779	2 661	2 729	2 781	2 453	2 400	2 440
J Informaatio ja viestintä	7 089	7 804	7 958	7 849	8 168	8 740	9 258	9 518	9 960	10 454
K Rahoitus- ja vakuustoittoiminta	4 068	4 329	4 376	4 154	4 234	4 211	4 116	3 731	4 122	4 086
L Kiinteistöalan toiminta	17 600	18 033	18 957	18 526	18 325	19 076	19 006	19 040	19 018	19 314
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	4 489	4 920	5 621	5 161	5 273	5 504	5 529	5 340	5 270	5 376
O_Q Julkinen hallinto: koulutus: terv. ja sos.palv.	35 280	35 274	35 271	35 019	34 964	34 964	34 739	34 557	34 074	33 966
ALKUT Alkutuotanto	3 940	4 153	4 138	4 444	4 468	4 663	4 547	4 925	4 803	4 830
JALOST Jalostus	52 457	56 879	55 407	45 491	49 043	48 947	45 137	44 909	44 339	43 588
PALV Palvelut	106 293	111 091	114 271	108 941	110 109	113 210	113 835	112 249	111 702	112 614
G_T_S13 Julkisyhteisöjen palvelut	33 635	33 474	33 372	33 016	32 871	32 708	32 390	32 442	32 053	31 746
G_T_pl_S13 Yksityiset palvelut	72 854	77 665	80 878	75 937	77 238	80 502	81 456	79 793	79 647	80 884

Lähde: Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito.

Yritysrakenteita tulee ymmärtää paremmin

Kun kansantalouden tuottavuuskehitys selittyy yritysten menestyksen kautta, on analyysityötä toimialojen, yritysverkostojen, ekosysteemien ja yksittäisten yritysten tuottavuuskehityksestä syvennettävä. Kuvaa on tarkennettava myös siitä, miten uusia teknologioita hyödynnetään. Samoin kuvaa tulee täsmentää siitä, miten vienti ja kansainvälistyminen kanavoivat taloudellista arvoa Suomeen. Kuvan täsmentäminen auttaa suuntaamaan omia politiikkatoimia vaikuttavammin.

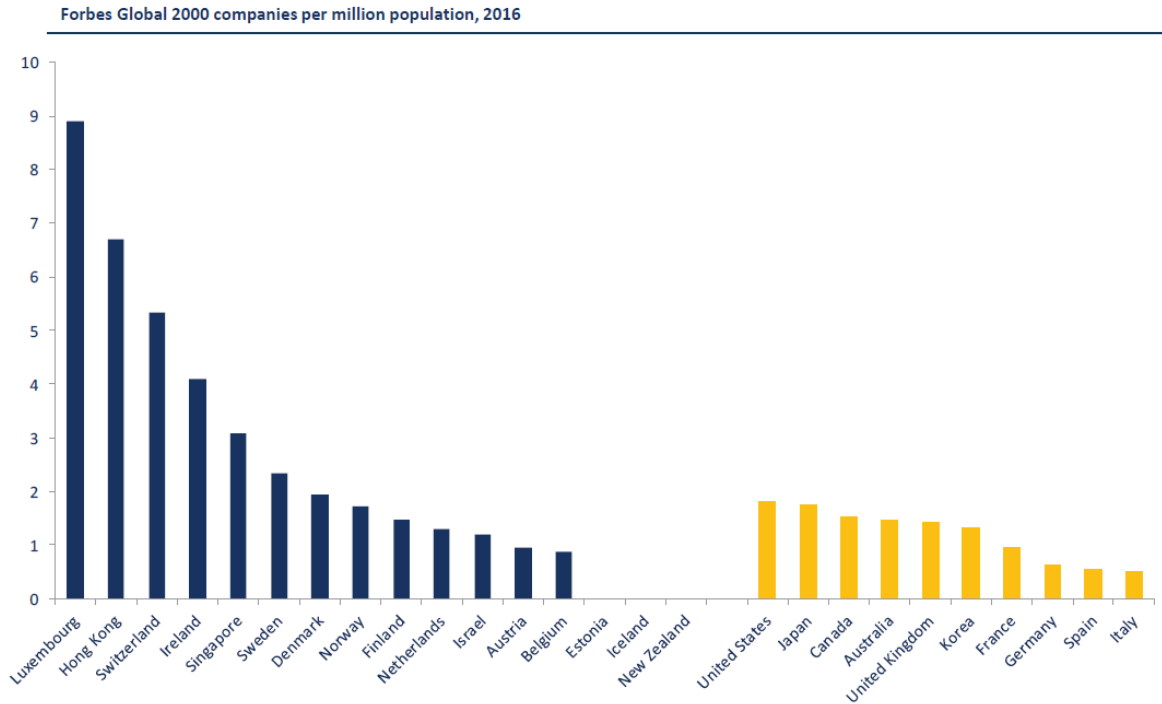
Henkeä kohden tarkastellen suuret yritykset ovat tyypillisesti tuottavampia kuin pienet. Sama havainto pätee sekä Suomessa että kansainvälisesti. Kymmenen arvonnalisältään suurinta yritystä tuottavat 7,6 % Suomen BKT:stä. Suomi onnistuu nostamaan myös kohtuullisesti suuria yrityksiä maailmanmarkkinoille. Miljoonaa asukasta kohden saamme Forbes 2000 -listalle vuoden 2016 mittauksessa noin 1,5 yritystä, yhteensä kahdeksan (Nokia, Sampo, Kone, UPM, Stora-Enso, NesteOil, Fortum ja Wärtsilä) (kuviokuva 6). Uusille nousijoille on tilausta.

Suomen 280 000 yrityksestä yli 250 henkilöä työllistäviä on 0,2 %, keskiuuria 50-249 henkeä työllistäviä 0,9 % ja pienyrityksiä 10-49 henkilöä työllistäviä 5,5 %. Loput 93,4 % ovat 1-9 hengen mikroyrityksiä.

Meillä on noin 18 000 tavaravientiä harjoittavaa yritystä. Seitsemäntoista eniten vievän yrityksen osuus on lähes 40 prosenttia vuoden 2015 54 miljardin euron tavaraviennistä. Vienti on siis keskittynyttä, käänköpuolena on kuitenkin se tosiseikka, että potentiaalisesti vaatimatonta vientitoimintaa harjoittavista yrityksistä voi kasvaa jat-

kossa suurempia toimijoita. Palveluvientiä (yhteensä noin 23 miljardia euroa) harjoittavia yrityksiä lienee kiinteistöala pois lukien noin 20 000, mutta tilastopohja on hataraa.

Kuvio 6. Suomi tuottaa kohtuullisen määrän suuria yrityksiä väestömäärään suhteutettuna. Forbesin 2000 suurimman yrityksen listalle yltävien yritysten määrä maittain miljoonaa asukasta kohden vuonna 2016.

Lähde: David Skilling. Talousneuvoston seminaari 13.11.2016.

Toimialakohtaisesti tarkastellen Suomen kuten muidenkin kehittyneiden talouksien BKT:stä yhä suurempi osa syntyy palveluliiketoiminnasta. Digitalisaatio mahdollistaa nopean skaalattavuuden. Toisaalta se mahdollistaa esimerkiksi palveluliiketoiminnassa joillakin aloilla myös tuotannon ja kulutuksen maantieteellisen eriyttämisen. Hyvä esimerkki Suomesta on SuperCell -peliyhtiö, joka on päässyt luomaan miljardi-luokan arvonlisää digitaalista skaalautuvuutta hyödyntäen.

Teollisuus on edelleen Suomen talouden selkäranka. Metsäteollisuuden arvoketjut ruokkivat kotimaisia verkostoja. Investointituotteita valmistava koneteollisuus on merkittävää. Digitalisaatioon liittyvä osaaminen on edelleen merkittävää verkkoliiketoiminnassa. Toimialarajat ylittävää konvergoitumista on tapahtunut tietoteknisten palvelujen suunnalle. Toimialarakenteemme on hyvä perusta ponnistaa kohden korkeampaa jalostusarvoa ja kehittyviä yritysekosysteemejä.

Suomen talouden rakenne on yksi maailman energiaintensiivisimmistä kylmän ilmastin, pitkien kuljetusmatkojen ja teollisuusrakenteen (erityisesti metsä-, metalli- ja kemianteollisuus) vuoksi. Tämä korostaa resurssi- ja energiatehokkuuden merkitystä.

Uudet työpaikat syntyvät usein pk-yrityksiin. StartUp -yrityksiä eli voimakkaasti kasvun ja kansainvälistymiseen tähtäviä uusia yrityksiä on noussut viime vuosina mm.

ICT-alalle. Uusien keskisuurten yritysten nousu kansainvälisille markkinoille olisi erityisen toivottavaa.

Valtaosa yrityksistämme on kuitenkin kansallisesti tai alueellisesti toimivia. Kasvu edellyttää omistajien halua ja kykyä kasvaa ja kasvattaa liiketoimintojaan.

Pienissä kehittyneissä avotalouksissa uudistuminen perustuu tyypillisesti olemassa olevien vahvuuksien asteittaiselle kehitykselle. Pienillä mailla voi olla vähän kriittiseen massaan ylittäviä vahvuusalueita ja liika hajauttaminen suuntaa voimavarat tehotomasti vaikkakin elinkeinorakenteen pohjan laajentamiselle olisi tilausta. Ekosysteeminen ajattelu, jossa pienemmät kasvuhakuiset yritykset kirittävät suuria, on hyvä kehikko tarkastella tavoiteltavaa yritysdynamiikkaa. Samalla pitää muistaa, että verkostot globalisoituvat. Jälkikäteen tarkastellen voidaan todeta, että Nokian matkapuhelinliiketoiminnan alamäki alkoi alan globaalien ekosysteemien ympärillä käydyn kilpailun häviämisestä. Uusi nousu voi vastaavasti perustua ekosysteemikilpailussa menestymiseen.

- ➔ Verrokkimaita alempi työllisyysaste on Suomen keskeinen ongelma.
- ➔ Suomalaisen yritysten tulee pyrkiä määrätietoisesti arvoketjussa ylöspäin ja erikoistua korkean arvonlisän tuotteisiin, palveluihin ja osaamiseen. Monista tekijöistä, mm. sijainnistamme johtuen, kansainvälistyminen on korkea riski pk-yrityksille. Riskiä on mahdollista jakaa julkisen toimin.
- ➔ Yritysten ja yritysverkostojen dynamiikkaa, tuottavuuskehitystä ja arvonmuodostusta globaaleissa arvoverkostoissa tulee ymmärtää paremmin tunnistuen Suomen liiketoimintaekosysteemien vuorovaikutusmallit ja kehityspotentialit.

2.3 Kasvupolitiikan lähtökohta on kilpailukykyisen toimintaympäristön luominen

Kilpailukykyymittaukset antavat yleiskuvan kasvun edellytyksistä

Kilpailukykyisen toimintaympäristön luominen yritystoiminnalle on julkisen kasvupolitiikan tärkein tehtävä. Houkutteleva toimintaympäristö kannustaa yrityksiä investoimaan, kasvamaan ja työllistämään. Yritykset investoivat vain tulevien tuotto-odotusten kannustamina. Taloudelliset kannustimet ohjaavat merkittävästi myös yksilöiden toimia.

Kasvupolitiikan kannalta on merkittävää, että kansainvälistä laadukkaita ja maittain vertailukelpoisia kilpailukykyarviointeja tehdään runsaasti. Useimmiten ne arvioivat nimenomaan tuottavuuskasvun edellytyksiä. Tavoite on siis identtinen kasvupolitiikan analyysitarpeiden kanssa. Yleisellä tasolla tulokset ovat myös ennakoivia, joskaan tarkkuus ei aina vastaa politiikkatarpeita. Niitä on kuitenkin osattava lukea ja tulkita samalla kun voidaan kehittää oloihimme soveltuvampia arviointeja. Lyhyen aikavälin kustannuskilpailukyky tulee erottaa pidemmän aikavälin rakenteellisesta (reaalisesta) kilpailukykyvyydestä.

Kustannus- ja hintakilpailukyky on välttämätön edellytys pitkän aikavälin rakenteellisen kilpailukyvyn ylläpitämiseksi

Kustannuskilpailukyky mittaa ulkoisen tasapainon edellytyksiä ja antaa varoitusmerkkejä, jos talouteen on syntymässä pitkän aikavälin talouskasvua häiritseviä epätasapainotiloja. Hyvä mittari tunnistaa reaalisten yksikkötyökustannusten kehityksen. Kustannuskilpailukyky paranee jos tuottavuus kasvaa, työvoimakustannukset kasvavat hitaasti ja arvonnisäys kasvaa. Heikon kustannuskilpailukyvyn oloissa yritysten kyky tehdä uusia kasvua tukevia investointeja heikkenee.

Suomen toimialojen kustannuskilpailukyvyn heikkeneminen alkoi jo 2000-luvun alkuvuosina. Puolet heikkenemisestä on johtunut heikosta tuottavuuskehityksestä ja puolet nopeasta palkkakehityksestä.¹ EMU-kytkentä poisti devalvaatiomahdollisuuden. Kustannustason tulisi yhteisvaluutan oloissa heijastaa etenkin palkanmääräytymisen suhteen mahdollisimman joustavasti tuottavuuskehitystä. Hallituksen tavoittelema paikallisen sopimisen lisääminen edistäisi tätä tavoitetta. Hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen sopima kustannuskilpailukyky sopimus on askel tähän suuntaan.

Yksi näkökulma kustannuskilpailukykyyn on julkisen sektorin koko. Esimerkiksi *Economic Freedom Index* määrittää optimitason suhteessa BKT:hen 30 %:iin. Mittarin laatijat ovat tietoisia siitä, että yhtä oikeaa tasoa ei ole. Asetettu taso toimii kuitenkin keskustelunavaajana. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja samalla talouskasvun edellytysten kannalta tarvitaan riittävän kattavat palvelut ja tulonsiirrot. Liian raskas julkinen sektori kuitenkin näivettää. Suomessa julkisten menojen suhde BKT:hen on nyt 58 % ja OECD-alueen korkein. Vertailu eri maiden välillä ei ole ongelmatonta, mutta kyseinen suhde on Suomessa vuosikymmenten kuluessa kasvanut. Toinen tapa mitata julkisen sektorin kokoa on verrata julkisen sektorin työllisten määrää kaikkiin työllisiin. Myös tällä kriteerillä julkinen sektorimme on suuri. Kysymys palautuu julkisen sektorin rooliin yhteiskunnassa.

Verotuksen taso ja kohdentuminen ovat merkityksellisiä. Ansiotulojen korkea efektiivinen marginaaliveroaste heikentää työnteon kannustavuutta. Yritysverotus on aina yrityksille kustannuserä ja sen rakenteella voidaan vaikuttaa kasvuun tukeviin kannustimiin. Maiden välistä koordinaatiota tarvitaan, esimerkkinä vaikkapa OECD:n siirtohinnoitteluohjeistus (*BEPS, Base Erosion and Profit Shifting*), mutta on ennakoitavaa, että eri maiden välinen yhteisöverokilpailu jatkuu. Digitalisaatiokehitys vaikuttaa osaltaan verotuksen rakenteen muotoutumiseen. Esimerkiksi kulutuksen verotus käy vaikeammaksi nettikaupan lisääntyessä.

Kustannuskilpailukykyä voidaan tarkastella myös verokiilan näkökulmasta. Työnantajan ja työllistämisen kannalta työntekijän tuottovaatimus suhteessa käteen jäävään palkkaan ei saisi nousta liian suureksi. Sosiaaliturva ei myöskään saisi muodostaa kannustinloukkua. Kuvion 7 laskelma havainnollistaa Suomen tilannetta.

¹ Mika Maliranta. Kustannuskilpailukyky kasvumenestyksen ehtona. ETLA, 2014.

Kuvio 7. Liian korkea verokiila tukahduttaa taloudellisen toimeliaisuuden

Jotta työnantaja pystyy maksamaan palkkaa 2 000 euroa/kk (käteen jäänee noin 1600 euroa/kk), pitää sen maksaa työvoimakustannuksia

1. Työnantajan työeläkemaksu 18,90%
2. Työnantajan sosiaaliturvamaksu 2,12 %
3. Työnantajan työttömyysmaksu 1,0 %
4. Työnantajan tapaturmavakuutusmaksu 5,12 %
5. Työnantajan ryhmähenkivakuutus 0,07 %

1-5: Yhteensä 27,21 %

Yrityksen työvoimakustannus on tällöin $1,2721 \cdot 2\,000 = 2\,544$

24 %:n arvonlisäkannalla yrityksen tuottovaatimus 2 000 euroa /kk (bruttona) ansaitsevalle työntekijälle on $1,24 \cdot 2\,544 = 3\,154$ euroa/kk. Yritykselle ei synny tästä vielä voittoa! Lisäksi sillä on työllistämisestä muita riskejä.

Työmarkkinatuki on vuonna 2016 562 euroa/kk. Esimerkiksi Helsingissä yksinasuva saa vuokraan toimeentulotukea 675 euroa/kk. Mikäli mitään harkinnanvaraisia etuuksia ei makseta, muodostuu tästä 1 237 euroa/kk.

Taloudellinen voitontavoittelu ei ole ainoa käyttäytymistä ohjaava tekijä mutta se on merkittävä. Tästä syystä taloudellisia kannustimia tulee virittää kasvua tukevalla tavalla. Kysymystä tulee tarkastella laaja-alaisesti. Esimerkiksi kansallisen innovaatiojärjestelmän toimivuuden näkökulmasta yksittäisten tutkijoiden motivaatio edistää yritysten ja kansantalouden kasvua paranee, mikäli taloudellisen hyötymisen mekanismit ovat kunnossa. Kannustinkysymyksissä heijastuu yleisellä tasolla myös yhteiskunnan asenneilmapiiri työntekoa, yrittämistä ja omistajuutta kohtaan.

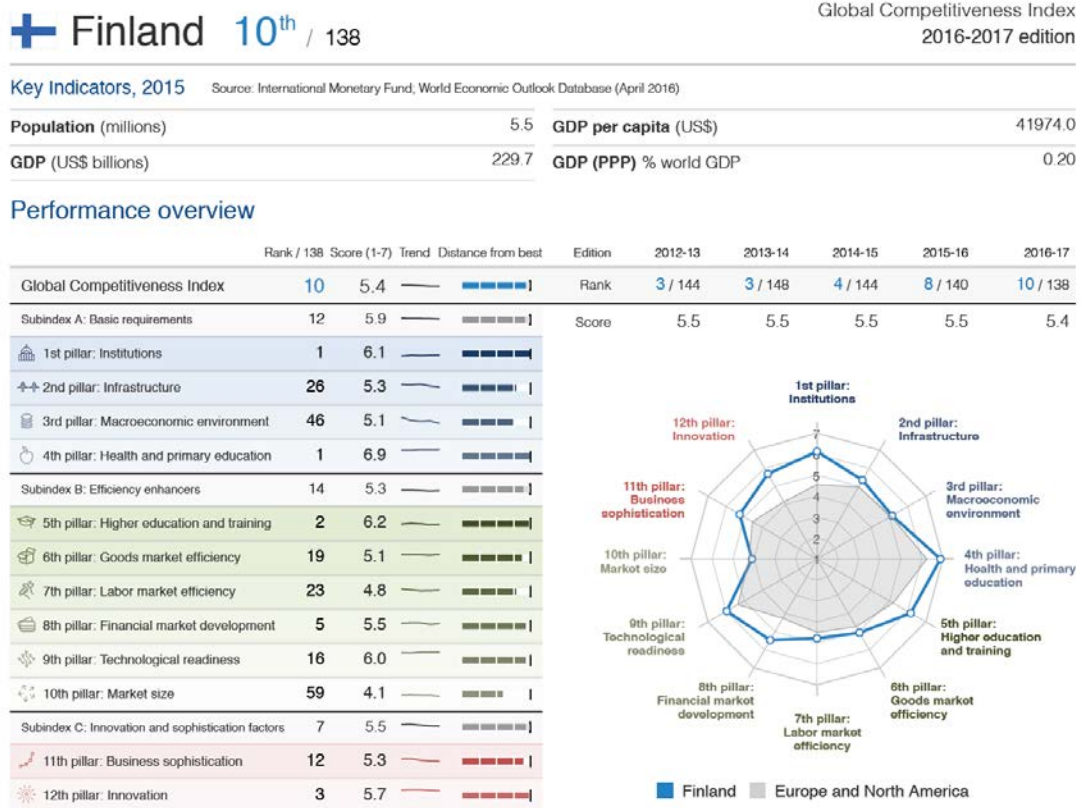
- Kasvupolitiikan tulee vaalia kustannuskilpailukykyä ja taloudellisia kannustimia.

Suomen rakenteellinen kilpailukyky on pääosin kunnossa mutta parannettavaa on

Kansantalouden rakenteellinen (reaalinen) kilpailukyky on perusta, jonka varaan talouskasvu rakentuu. Erilaisissa kilpailukyky mittauksissa menestyminen korreloi selvästi taloudellisen menestyksen kanssa, vaikka yksittäisten kilpailukykytekijöiden kyky ennakoida kasvua onkin usein puutteellinen. Poliitiikan keinoin rakenteelliseen kilpailukykyyn voidaan vaikuttaa monella tavalla.

Seuraavassa käsitellään lyhyesti keskeisiä rakenteellisen kilpailukykyyn osa-alueita. Monia niistä käsitellään jäljempänä muiden teematarkastelujen yhteydessä tarkemmin.

Kuvio 8. Suomen kilpailukykytimantti WEF-arviossa vuonna 2016

Instituutiot, normisto ja markkinoiden toimivuus ovat perustekijöitä joiden varaan kilpailukyky rakentuu

Suomessa on hyvin toimiva instituutorakenne. Perustuslaillisenä demokratiana instituutorakenne on vakiintunut vaikkakin muuttuu hitaasti. Merkittävin lähiajan muutos on EK:n päätös luopua keskitetystä työmarkkinasopimisesta (kappale 2.8).

Yritysten liiketoimintaympäristöä koskeva normisto vaikuttaa kilpailukykyyn. Kilpailulainsäädännön tulee taata yritysten tasapuolinen kohtelu ja elinkeinon harjoittamisen mahdollisimman suuri vapaus. Hallitusohjelma sisältää kirjauksia normien purkamisesta. Kilpailupolitiikan ja -viranomaisten roolia tulisi vahvistaa osana kasvupolitiikkaa niin, että oikeusvarmuus ja kasvun mahdollistaminen voidaan sovittaa yhteen.

Voimassaoleva lainsäädäntö voi joko tukea ja vauhdittaa tai päinvastoin estää ja hidastaa kasvua ja työllisyyden kehittymistä. Kasvua tukeva säädösympäristö on tulevaisuuteen suuntautuvaa ja innovaatiomyönteistä, jolloin se ei rajaa yritysten tulevaisuuden toimintavaihtoehtoja vanhoihin toimintamalleihin, tekniikkoihin tai teknologioihin. Uuden liiketoiminnan kehittymistä voidaan edistää myös esimerkiksi edellyttämällä tiettyjen rajapintojen ja olennaisten tietojen avaamista. Kasvua tukeva säädösympäristö ottaa lisäksi huomioon lainsäädännöstä yrityksille aiheutuvat sääntelykustannukset. Erilaisista sääntelyvaihtoehdoista tulisi valita yrityksille vähiten sääntelykustannuksia aiheuttava.

Eryityisesti digitalisoituminen ja palveluvaltaistuminen asettavat vallitsevan lainsäädännön haasteelliseen asemaan. On tärkeää, että lainsäädäntö tukee ja kannustaa etsimään uusia digitaalisen liiketoiminnan avauksia ja puuttuu ongelmiin vain, mikäli niitä todella ilmenee. Esimerkkinä mahdollistavasta säädösympäristöstä voidaan mainita automaattiautot. Syynä sille, että automaattiautoja halutaan testata Suomessa, on mahdollistava lainsäädäntö. Lainsäädäntö sallii kaikenlaisien automaattiautojen testaamisen ja lisäksi lupaprosessi testaamiseen vaadittavan koenumerotodistuksen hakemiselle on tehty nopeaksi.

Vakaa ja ennakoitava makrotaloudellinen toimintaympäristö on yritysten toiminnan ja talouskasvun kannalta mahdollistava perustekijä. Suomalaisen finanssipolitiikan mahdollisuus elvyttävämpään ja talouskasvua tukevaan viritykseen on arvioitu pieneksi. Finanssipolitiikan ja veropolitiikan roolia kasvua tukevan politiikan osana voidaan sovittaa paremmin yhteen.

Kasvua tukevan infrastruktuurin kehittäminen on tärkeä osa kasvupolitiikkaa (kappale 2.10.).

Terveystieteiden kehittäminen on keskeinen osa rakenteellista kilpailukykyä. Sote-uudistus on historiallinen reformi, jolla Suomen järjestelmää pyritään kehittämään edelleen. Sotemarkkinan avaaminen kilpailulle onnistuneesti edellyttää määrätietoista kilpailuviranomaisen panostusta. Samalla avautuu mahdollisuuksia uutta luoville innovatiivisille kehittämistoimille, jossa julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö voi olla hedelmällistä.

Suorituskyvyn kohentajilla on tärkeä merkitys

Korkeakoulujärjestelmän merkitys talouskasvun edistäjänä on tärkeä. Suomen koulutusjärjestelmä sijoittuu vertailuissa korkealle. Kansainväliseen kärkiosaamiseen yltäminen, kannusteet ja mahdollisuudet tehdä elinkeinoelämää palvelevaa tutkimusta ja muuta kehittämistyötä ovat kuitenkin näkökohtia, joihin on kasvupolitiikan nimissä syytä paneutua (kappaleet 2.4.-2.5.).

Hyödykemarkkinoillamme markkinoiden pienuus näkyy erityisesti paikallisten markkinoiden kilpailun vähyytenä. Kilpailullisuutta voidaan edistää mm. keskittämällä julkisia hankintoja ja säädösohjauksella (kappale 2.10.).

Työmarkkinajärjestelmän jäykkyydet tulevat usein esille Suomea koskevissa arvioissa. Paikallisen, yrityskohtaisen ja jopa henkilökohtaisen sopimisen lisääminen työelämässä voisi osaltaan edistää työpanoksen määrän kasvattamisessa ja resurssien paremmassa kohdentamisessa (kappale 2.8.).

Arvioiden mukaan yritysrahoituksen saatavuudessa ei ole havaittavissa merkittäviä puutteita. Suomessa yritysrahoitus on voimakkaan pankkikeskeistä. Kilpailukykymitausten kyky havaita hienojakoisella tavalla pääomamarkkinoiden toimivuutta ei kuitenkaan ole paras mahdollinen ja lisätietoa kaivataan. Julkisen vallan keskeisenä tehtävänä on paikata rahoitusmarkkinoiden puutteita ja vivuta yksityisen pääomamarkkinan toimintaa. Esimerkiksi alustatalouden konseptien myötä uudet joukkorahoitusinstrumentit ovat maailmalla kasvattamassa suosiotaan. Viennin rahoituksen julkiset vastuut ovat kasvaneet ennätyskorkealle noin 20 miljardiin euroon (kappale 2.5 ja 2.6.).

Teknologinen valmiutemme on pääosin hyvä. Toisaalta suorat ulkomaiset sijoitukset ja teknologian siirto voisivat arvioiden mukaan olla paremmalla tasolla (kappale 2.5.).

Pääsy globaalimarkkinoille on syrjäisen maan kasvun edellytys. Isojen suomalaisten veturiyritysten vaihdettua suomalaiset alihankkijansa ulkomaisiin kilpailijoihin monen suomalaisen pk-yrityksen pääsy vientimarkkinoille katkesi. Team Finland -toiminnan keskeinen tehtävä onkin olla tukemassa kansainvälistymisvalmiuksien kehittymistä (kappale 2.6.).

Innovatiivisuus ja yritysraenteet mahdollistavat viime kädessä Suomen kaltaisen kehittyneen talouden talouskasvun

WEF mittaa Suomen kaltaisten innovaatiovetoisten kansantalouksien kilpailukykyä erityisesti innovaatiotoiminnan määrällä ja laadulla sekä yritysraenteiden kehittyneisyydellä. Suomi menestyy hyvin innovatiivisuusmittareilla mutta ei menesty täysimääräisesti yritysraenteiden kehittyneisyydessä. Erityinen parantamisen kohde Suomessa liittyy julkisiin innovatiivisiin hankintoihin (kappaleet 2.4.-2.6.).

- ➔ Rakenteellista kilpailukykyä on arvioitava ja kehitettävä.
- ➔ Julkisen sektorin kestävyys ja makrotaloudellinen vakaus ovat kasvupolitiikan edellytyksiä. Makro- ja mikrotalouspolitiikkojen yhteensovittaminen VM:n ja TEM:n kesken on tärkeää.
- ➔ Toimiva markkinakilpailu hyödyke-, pääoma- ja työmarkkinoilla, markkina-alueen kasvattaminen sekä kilpailullisuuden edistäminen ovat painopisteitä, joihin tulee suunnata energisemmin huomiota. Laajeneva Sote-markkina vaatii kilpailuviranomaisten erityishuomiota kuten myös esimerkiksi energiamarkkina ja liikenteeseen liittyvän uuden markkinan avautuminen. Esimerkiksi UM:n ja TEM:n yhteistyöllä voidaan edistää arvon kanavoitumista Suomeen.
- ➔ Osaamisen ja kyvykkyyksien kehittämisessä OKM:n ja TEM:n elinkeinoelämää palveleva yhteistyö on politiikan painopiste.
- ➔ Yritysraenteiden kehittyneisyys on kilpailukyvyn ja kasvupolitiikan viimesijainen tavoite, johon myös politiikkatoimien vaikutusten tulee tähdätä.

2.4 Suomen kansallista kasvuvisiona tulee kirkastaa

Teemme valintoja tiedostamattakin

Kasvupolitiikka ei voi sivuuttaa kysymystä visiosta, kilpailuedusta ja valinnoista (selektiivisyys). Pienen maan resurssit eivät riitä kaikkeen. Selektiivisyyskysymystä tulee lähestyä päättäväisesti tunnistuen samalla julkisen intervention riskit (*government failure*) sekä eturistiriidat (*vested interests*). Painopistevalintojen tekeminen edellyttää julkisen toimijan ja elinkeinoelämän vuoropuhelua.

Julkisen toimijan valinta on tyyppisesti investointi tutkimukseen tai tuotekehitykseen, mutta nykyisin yhä useammin jokin mahdollistava toimenpide kuten lainsäädännön muutos, globaalien standardien tarpeen kartoitus ja valmistelu, investointien houkuttelu ja sitä edistävät toimet sekä ministeriöiden ja muiden toimijoiden välisen yhteistyön käynnistäminen yhteisen asian edistämiseksi. Se voi liittyä myös esimerkiksi infrastruktuurin rakentamiseen. Toiminnan alustat ja testausympäristöt ovat tästä hyviä esimerkkejä.

Kytkeytyminen kansainväliseen huippuosaamiseen on mahdollista vain, jos itsellä on tarjota muita kiinnostavaa osaamista. Tämä edellyttää pieneltä maalta valintoja, joko tietoisia tai tiedostamattomia.

Esimerkiksi julkisia hankintoja on perusteltu syy käyttää innovaatioiden ja liiketoiminnan uudistumisen sekä paremman koordinaation mahdollisuutena. Näin voidaan lisätä esimerkiksi digitaalisten järjestelmien yhteensopivuutta.

Vision päivittäminen ja valintojen tekeminen osaksi kansallista toimintatapaa

Kansallisen vision, toimintatavan ja tahtotilan sovittaminen kasvupolitiikan tueksi edellyttää elinkeinoelämän ja julkisen hallinnon elinkeinovapauden periaatetta kunnioittavaa yhteistyötä.

Suunta-toimijat (Tekes, Finnvera, SA, Sitra, Finpro ja myös VTT) ovat työstäneet yhteistyössä näkemystä suomalaisen kasvun painopisteistä. TEM:n ohjauksessa olevista toimijoista Tekes, VTT, Finnvera, Finpro sekä ELY-keskukset ovat tekemisissä yritysrajoituksen kanssa. Kaksi ensin mainittua ovat lähtökohtaisesti tekemisissä innovaatiokehittämisen kanssa. Alue-toimijat kohtaavat alueellisia yritysverkostoja. TEM on ministeriönä keskusteluyhteydessä elinkeinoelämän edustajien kanssa. Edellä kuvattu yhteydenpito mahdollistaa julkisen ja yksityisen välisen yhteistyön kehittämisen. Tällöin poliittikalinjaukset voidaan tehdä ministeriöiden yhteistyönä, strategiset linjaukset ja valinnat välitoimijoiden toimesta (Suunta-toimijat) ja operatiiviset linjaukset yrityksissä yhdessä välitoimijoiden kanssa.

VTT:n tehtävänä on suunnata erityisesti soveltavan teknologian innovaatiotutkimusta painopistealaille sekä itsenäisesti että yhteistyössään yritysten kanssa. Tekesin tehtävänä on valita liiketoimintaekosysteemityössä ja ohjelmatoiminnassaan sekä yritysten TKI-rahoitukseen liittyen painopisteitä. Erityisrahoitusyhtiöt Finnvera ja TESI joutuvat suuntaamaan rahoitustaan valikoivasti ja niillä on mahdollisuus ottaa esimerkiksi normaalia suurempaa riskiä auttaakseen nousevia yrityksiä alkuvaiheiden vaikeuksien (Valley of Death) yli ja myös toimia tiiviissä yhteydessä innovaatiotoiminnan kanssa niin, että ovat paremmin tietoisia uusien alojen investointi- ja vientimahdollisuuksista. Team Finland -toimijoista Finpro on lähellä yritysten kansainvälistymisestä ja markkinointiponnisteluja.

OKM:n alaisen toimijakentän hallussa on merkittävä osaamis- ja tutkimusresurssien suuntaamismahdollisuus. Mitä enemmän esimerkiksi Suomen Akatemian rahoituksesta suuntautuu synergisesti elinkeinoelämän kehittämisen kanssa, sitä enemmän kasvupolitiikan tavoitteita voidaan tukea. Sama koskee yliopistokenttää. Ammattikorkeakoululaitos ja muut koulutusasteet luovat kyvykkyyshajaa ja voivat tukea merkittävästi alueellista talouskasvua ja niiden rooli on luontevasti toimia yliopistojen ja yritysten välissä tukemassa tieteellisen työn sovellusten kehittämistä. TEM-OKM -akselilla olisi myös tarpeellista sopia Suomen yhteisistä EU-linjauksista, jolloin Suomen Akatemia ja Tekes yhdessä sopisivat Suomen EU-strategian tärkeät sisällöt sekä painopisteet.

Korkeakoulujen ohjauksessa akateeminen vapaus ja elinkeinoelämää palvelevat painopistevalinnat eivät ole yhteensovittamattomia. VTT:n kumppanuudet yliopistojen kanssa tavoittelevat osaltaan resurssien koordinoitua suuntaamista. Vuorovaikutuksen molemminpuolinen tehostaminen on tavoiteltavaa. OKM:n ja Suomen Akatemian edistämä yliopistojen profiloituminen auttaa yliopistoja löytämään omimman vahvuusalueensa. Tämä ja yliopistojen keskinäisen yhteistyön kannustaminen sekä globaali verkostoituminen on tavoiteltavaa. Tämä lisääntyy luontevasti myös yritys-kontaktien kautta. Suomen Akatemian korkeatasoisen kansainvälisten hankkeiden arviointiprosessin heikkoutena voidaan pitää suomalaisen elinkeinoelämän heikkoa

tuntemusta. Tästä johtuen tutkimuksen relevanssi ei ole paras mahdollinen elinkeinoelämää ajatellen. Suuret yritykset ovat arvonlisäyksen kannalta merkittävimpiä ja kansantalouden näkökulmasta niihin liittyy myös suurimmat haavoittuvuudet. Uudistumisen varmistamiseksi Tekesin tutkimusmäärärahojen leikkaamisen vuoksi olisi oleellisen tärkeää löytää Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen yhteys Suomen elinkeinoelämän tarpeiden kanssa.

Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamien hankkeiden kiinnittymistä elinkeinoelämän tarpeisiin pitäisi myös merkittäväällä tavalla lisätä.

Strategisten huippuosaamisen keskittymien (SHOK) työ jatkuu itsenäisinä yrityksinä. Suomen Akatemian rahoitus SHOKeille on toteutunut vain minimaalisesti, SHOKit eivät ole myöskään toivotulla tavalla toistaiseksi ottaneet liiketoimintaekosysteemien orkestraattorien roolia.

EU:n tutkimuksen puiteohjelmien (Horisontti 2020) kautta kohdistuu merkittävä tutkimusresurssi jonka koordinoitu ja täysimääräinen hyödyntäminen on tärkeää. VTT on tässä mielessä keskeinen toimija ja se on raportoinut määrärahaileikkaustensa heikentäneen puiteohjelmien hyödyntämistä.

Suomella on kahdenkeskisiä tieteellisteknisiä yhteistyösopimuksia useiden maiden kanssa (USA, Venäjä, Japani, Kiina, Intia, Etelä-Afrikka jne.) sekä toimialakohtaisia yhteistyöasiakirjoja valikoitujen kehittyvien markkinoiden kanssa. Näiden strategisen tason kytkeminen innovaatio- ja muuhun yhteistyöhön edellyttää resursointia ja näkemystä. Suomi voisi valita tutkimusmielessä tietyt korkean tason kansainväliset strategiset yhteistyökumppanit yhteisesti akselilla Suomen Akademia-Tekes. Tutkimuksen alavalinnoissa pitäisi keskittyä Suomen vahvuuksiin ja elinkeinoelämän tarpeisiin.

Ministeriöiden yhteisen vision kirkastamiselle on samoin paljon mahdollisuuksia. LVM:n liikennekaariajattelu on esimerkki liikenteen uusien liiketoiminta-avausten mahdollisuuksista. STM:n johdolla tehtävä Sote-uudistus luo uusia mahdollisuuksia terveyden- ja hyvinvoinnin alueilla. Kierto- ja biotalouden kysymykset koskettavat TEM:n ohella MMM:tä ja YM:ä. Lainsäädäntö voidaan nähdä uusien kokeilujen mahdollistajana (OM). Ulkoministeriöllä on taloudellisten ulkosuhteiden alalla tärkeä rooli ja taloudellisen diplomatian keinoin voidaan tehdä valintoja. Kun yhteisesti ja päättäväisesti tavoitellaan uusia suuntia, toimintatapa uudistaa rakenteita ja luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

PLM joutuu suuntaamaan osaamistaan huoltovarmuuden kannalta keskeisille painopistealoille. Strategisissa Laivue 2020 ja Hornet-hävittäjien seuraajahankkeissa ajankohtaiseksi nousevat muuttuneenkin EU:n lainsäädännön mahdollistamat teollisen yhteistyön keinot. Valtioneuvoston periaatepäätös puolustusteollisesta kehittämisestä korostaa teknisiä kyvykkyyksiä, jotka istuvat hyvin yhteen Suomen elinkeinorakenteen kehityksen kanssa. Sotilasteknologioiden reaaliaikaisuus ja automaatio luovat suorituskykyetuja. Samat ominaisuudet luovat liiketoimintaetuja. Esimerkiksi, mitä paremmin Suomi pääsee itse työstämään järjestelmien digitaalisia ominaisuuksia ja toisaalta tekemään materiaalitekniistä kehittämistyötä, sitä enemmän kyseiset kyvykkyydet palvelevat muutakin elinkeinoelämää.

Esimerkiksi suomalaisen ja samalla globaalin matkapuhelinteknologian mahdollistaneiden onnellisten sattumien taustalla oli julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyö. Oulun yliopiston Tietoliikennetekniikan laboratorioissa tehtiin merkittävää työtä radio-

tietoliikenneteknologian kehittämiseksi 1980/90-luvun taitteesta alkaen. Kehitystyö koski erityisesti radioaaltojen hajaspektritekologiaa. Maanpuolustuksen tieteellinen neuvottelukunta (MATINE) myönsi siemenrahaa sotilaallisen maanpuolustuksen esiselvityksiin, jonka jälkeen Nokia ja Puolustusvoimat käynnistivät omia sovellusprojektejaan yhdessä myöhemmin perustetun Oulun yliopiston CWC-tutkimuskeskuksen (Centre for Wireless Communications) kanssa.

Teknologiategollisuus on viestittänyt näkevänsä Suomen vahvuutena ja painopistevalintana reaaliaikatalouden kehittämisen. Palvelutyöntajat on viestittänyt toivovansa ohjelmallista yhteistyötä palveluliiketoimintojen kehittämiseksi.

Suomen kannattaa keskittyä ja etsiä erikoistumisalueita, joissa on a) kansainvälisesti suuri kysyntä tai murroksen mahdollisuus, b) Suomella vahva osaamispohja ja uusiutumisen tarve, c) Suomessa yritys rakenteita ja liiketoimintaekosysteemejä sekä d) merkittävää tutkimus- ja kehitysosaamista sekä innovaatiopotentiaalia. Näille alueille pystytään luomaan sekä uutta vientiteollisuutta että houkuttelemaan osaamispohjaisia investointeja. Laatikossa 1 avataan konkreettisemmin mitä mahdollisuuksia on tunnistettavissa. Laatikko 2 tarkastelee eräitä Suomelle keskeisiä avainteknologioita.

Työ- ja elinkeinoministeriöllä on valtioneuvoston työnjaon mukaan talouskehityksestä vastaavana viranomaisena mandaatti ja samalla velvollisuus linjata talouskasvua edellyttävien valintojen tekemisen periaatteet. Sillä ei ole kuitenkaan välineitä kaikkien kasvua tukevaan politiikkaan, jolloin se tarvitsee tuekseen muita. Uudistetun Tutkimus- ja innovaationeuvoston merkitystä visiotyössä on syytä terävöittää.

Yrityksiltä menestys edellyttää kykyä nopeaan sopeutumiseen ja muuntautumiseen. Kasvun taustalla on teknologinen kehitys ja sen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen. Uusi kasvaa usein vanhan pohjalta, mutta yleensä uuden konseptin oivaltaminen sisältää systeemin murroksen yhdistämällä uutta ja vanhaa. Yritykset kantavat liiketoimintariskiä sisältävät päätökset mutta julkinen valta mahdollistaa omilla valinnoillaan yritysverkostojen (liiketoimintaekosysteemien) varaan nousevien uusien mahdollisuuksien nousun. Innovaatiot tarvitsevat rahaa, aikaa ja niukkuutta.²

Suomen talouskasvun visio

Suunta-yhteistyössä hahmottunut Suomen kasvuvisio sisältää kolme vahvaa teemaa

- 1) Hyvinvointi ja Terveys
- 2) Biotalous ja Cleantech
- 3) Digitaalisuus.

Kasvuohjelmia kohdistetaan näiden teemojen lisäksi arktisiin liiketoimintamahdollisuuksiin, matkailuun ja muihin erityisteemoihin.

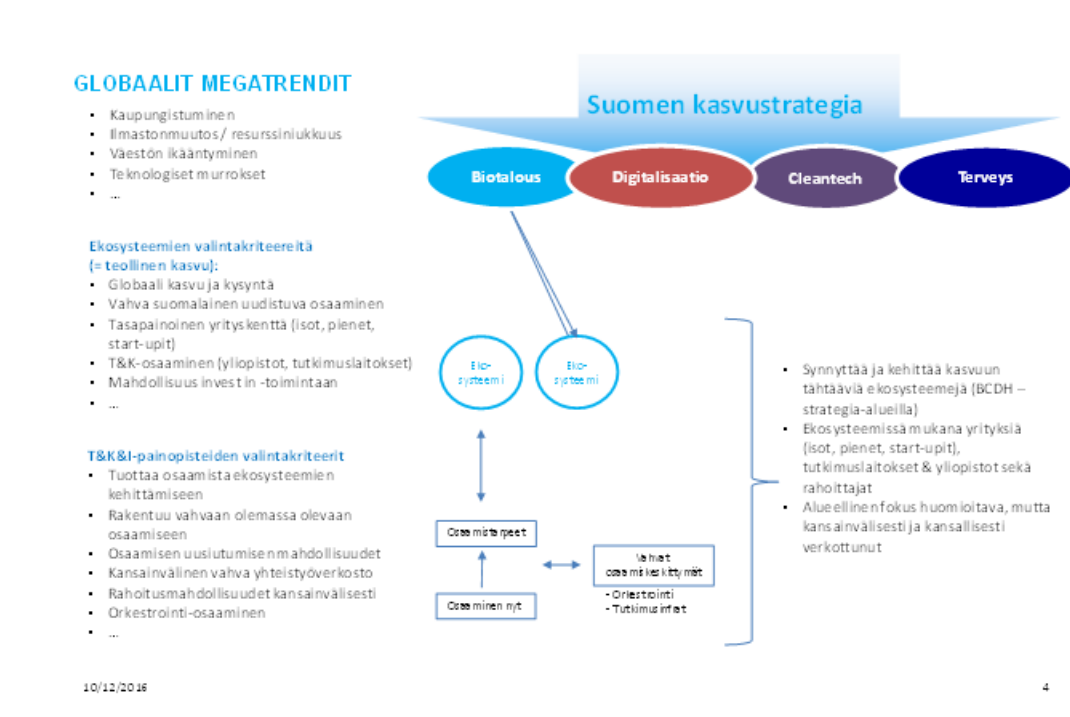
Digitaalisuus on kaikkiin elinkeinoelämän ja yhteiskunnan asioihin liittyvä mahdollistava teema. On oleellista, että Suomi pysyy tässä teknologioiden edelläkävijänä. Tähän liittyvät Super-IoT ja 5G-teknologioihin perustuvat toiminnot, tekoälyllä varustetut analyytiikka ja robotiikka. Näitä teknologioita monella maalla ei ole tarjota ja nämä voivat mahdollistaa Suomelle liiketoimintojen uusia konsepteja.

² Pekka Ala-Pietilä Growth and Renewal -seminaarissa 20.9.2016.

Suomen Sote-uudistus tarjoaa nopean mahdollisuuden uudistaa koko hyvinvoinnin ja terveyden alue ennalta ehkäisevää suuntaa korostavaksi ja toisalta tehokasta sairaanhoitoa painottavaksi. Digitaalisuuden ja innovatiivisten hankintojen kautta uudistumista voidaan vielä huomattavasti nopeuttaa. Suomella on ainutlaatuisia terveys-tietovarantoja, joista ollaan tutkimusmielessä aidosti kiinnostuneita ja jotka tarjoavat alustan liiketoimintojen laajemmalle kehittämiselle.

Älykkäät energiaverkot ja monipuolisten energialähteiden yhdistäminen, älykkäät liikenteen ratkaisut sekä kiertotalous liittyvät kaikki biotalouden ja cleantechin alueille sekä hyödyntävät digitaalisuuden mahdollistamia ratkaisuja.

Kuvio 9. Suomen kasvualueet

- ➔ TEM johtaa systemaattisen toimintatavan kehittämistä, jolla uudet avaukset tuodaan paremmin osaksi kansallista päätöksentekoa ja vahvuuksia voidaan rakentaa koko julkisen toimijakentän voimin. Tämä edellyttää valtioneuvostotason yhteistyöltä selkeää sitoutumista ja resursointia.
- ➔ Tutkimus- ja innovaationeuvosto auttaa vision muodostamisessa ja painopisteiden valinnassa.
- ➔ Suunta-yhteistyö yhdessä Team Finland -toimintojen kanssa kytketään TEM:n kasvupolitiikkaan ja Suomen valintoihin.
- ➔ Tekes toimii visioprosessissa aloitteentekijänä tunnistaen yritysverkostoissa ja kansantaloudessa nousevia uuden kasvun mahdollisuuksia ja etsien TEM:n kasvupolitiikan johtamisen kautta laajempaa vipuvoimaa.
- ➔ VTT:llä on erityinen tehtävä uusien teknologia-avausten esiin nostamisessa ja kansainvälisen yhteistyön rakentamisessa valituilla teknologia-aloilla.
- ➔ Erityisrahoituksen turvin voidaan kantaa yritysten riskiä elinkaaren eri vaiheissa. Finnveran ja Tesin mahdollisuuksia kantaa aiempaa voimakkaammin valittuja potentiaalisen korkean jalostusarvon kotimaiseen omistukseen perustuvia yrityksiä kasvuun (Death Valleyyn yli) pitää selvittää. Epäonnistumisia pitää sietää kun tavoitellaan vastapainoksi onnistumisia.

- Markkinointiponnistelujen strategia osana visiotyötä tulee rakentaa Finpron työhön liittyen.
- Valintoihin investoidaan pitkäjänteisesti ja kansallista innovaatiojärjestelmää (2.6.) kehitetään visioon perustuen.
- Valintoja painottava toimintatapa edellyttää kansainvälistä strategista verkottumista, sitoutumista sekä monenkeskistä ja kahdenvälistä yhteistyötä.

Laatikko 1. Maailman kysyntä ja Suomen teknologiset vahvuudet

Suomella on talouden megatrendien alueilla paljon hyviä kasvun aihioita. Suomen kannattaa keskittyä erikoistumisalueisiin, joilla on a) maailmalla iso kysyntä, b) meillä vahva osaamis- pohja ja toisaalta uusiutumisen tarve, c) ekosysteemejä sekä d) hyvää tutkimus- ja kehitys- osaamista. Näillä alueilla pystytään luomaan sekä uutta vientiteollisuutta että houkuttelemaan osaamisohjaisia investointeja.

Seuraavassa esitetään eräitä konkreettisia esimerkkejä edellä mainitut kriteerit täyttävistä alueista.

- **Terveys ja hyvinvointi:** 1) Mobiilit digitaalisen terveyden ratkaisut, joiden avulla pystytään tehostamaan terveydenhoitoa ja siirtämään painopistettä sairaalasta ennalta-koivaan hoitoon sekä kotihoitoon (Suomessa on erittäin hyvä ICT/mobiiliosaaminen, hyvät kehityksen testausalustat jne. sekä 2) Biopankit / terveystieto ja niiden ympärillä mahdollisesti synnyttävä liiketoiminta.
- **Biotalous:** 1) Jätteiden hyötykäyttö, kierrätys ja uudelleenkäyttö (esim. tekstiilit). Suomessa a) hyvä kone- ja laitevalmistusosaaminen ja b) hyvä teollisen biotekniikan yms. osaaminen). 2) Metsäteollisuuden lisäarvotuotteet, kuitutuotekonseptit, joilla pyritään korvaamaan ympäristöä kuormittavia materiaaleja (metsäteollisuuden osaaminen, kone- ja laitevalmistus, biotekniikka).
- **Cleantech:** 1) Älykkäät ja hajautetut energiaratkaisut, joiden avulla hillitään ilmasto- muutosta (vahva kone- ja laitevalmistusosaaminen, energiaosaaminen, yrityskehitys, koelaitokset, etc.) ja 2) Vähäpäästöiset, älykkäät koneet ja laitteet, liikkuvat työkoneet (erittäin osaava klusteri, vapautunut ICT – ja automaatio-osaaminen, kytkentä myös autonomisuuteen jne.).
- **Digitalisaatio:** 1) Suomella on Nokian myötä nykyään erinomainen resurssipooli, joka houkuttelee investointeja (GE, Intel, etc.), 2) pieni ja kapea ”uudistuva” elektroniikka- teollisuus, joka voi tuottaa sensoreita ja antureita IoT ja Health -kenttään (mm. painet- tu elektroniikka Oulussa on merkittävä alue) sekä 3) sellaisten vahvojen toimialojen digitalisointi, joissa meillä on osaamista, esimerkkinä metsäteollisuus (puusta pil- veen). Sama pätee myös liikenteeseen ja liikenneratkaisuihin.
- Arktinen osaaminen on myös alue, jota voitaisiin tuoteistaa. Suomeen voi kehittyä arktisen teknologian TKI-toimintaa.

Laatikko 2. Suomelle tärkeitä tulevaisuuden teknologioita

1. Digitalization and cybersecurity

- Data analysis technologies
- Tactile internet
- Block chain technology
- Deep learning algorithms
- Artificial intelligence
- Hyperconnectivity beyond 5G
- Autonomous systems

2. Health care and smart everyday life

- Wearables
- Point-of-care diagnostics
- Assistive robotics
- Data- and biobanks
- Augmented intelligence
- Artificial intelligence

3. Bioeconomy and cleantech

- Synthetic biology
- Industrial biotechnology
- Single cell technology and controlled mutagenesis
- C1 conversion technologies
- Catalyst technologies

4. Energy and energy efficiency

- Super grids
- Storage technologies
- Flexible, small scale nuclear reactor technologies
- Battery technology
- Telepresence and teleportation technologies (transport of humans, goods, bits)

5. Industrial renewal

- Sensor fusion technologies
- Flexible robotics
- Autonomous systems and vehicules
- Additive manufacturing
- 3D printing

2.5 Tarvitsemme kasvuvision mukaisen kansallisen innovaatiojärjestelmän

Mikä on kansallinen innovaatiojärjestelmä?

Kansallinen innovaatiojärjestelmä on julkisten ja yksityisten toimijoiden instituutorakenne, jonka toimet ja vuorovaikutus käynnistävät, muokkaavat ja suodattavat uusia teknologioita sekä uutta taloudellisesti hyödynnettävää tietoa. Toisaalta voidaan puhua suhteista ja toimijoista, jotka vuorovaikuttavat taloudellisesti hyödynnettävän tiedon tuottamisessa, suodattamisessa ja hyödyntämisessä. Edelleen, se voidaan ymmärtää instituutorakenteena, jonka vuorovaikutus määrittää kansallisesti toimivien yritysten innovaatio- ja suorituskyvyn.

Kansallinen innovaatiokyvykyys riippuu laajasti ottaen siitä, miten innovaatiotoimijat kytkeytyvät toisiinsa dynaamisena kollektiivisena systeeminä. Julkiset tutkimusinstituutiot, akateemiset toimijat ja elinkeinoelämä harjoittavat TKI-toimintaa. Julkinen valta voi edistää näiden toimintaa systeemisesti erilaisin politiikkatoimin, näkemyksin ja esimerkiksi tietoa jakamalla. Osapuolilla tulee olla voimakkaat keskinäiset yhteydet ja voimakas keskinäinen luottamus. Sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät muokkaavat kansallisen innovaatiojärjestelmän toimintaa. Kansalliset innovaatiojärjestelmät vuorovaikuttavat myös keskenään. Tällöinkin toimiva yhteistyö edellyttää rajat ylittävää keskinäistä luottamusta ja eri osapuolia hyödyttävää toimintaa.

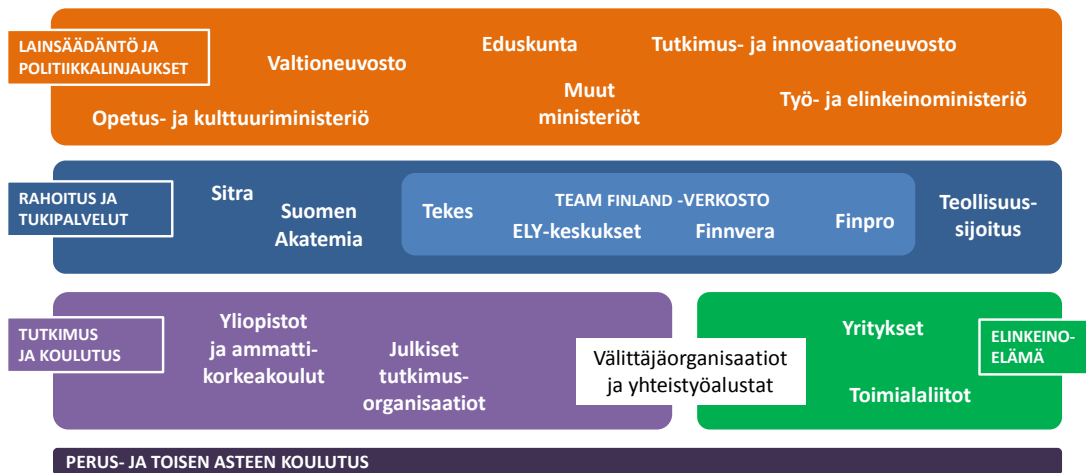
Innovaatiopolitiikan tavoitteena on osaamisten ja kyvykkyyksien lisääminen kansantaloudessa tuottavuuskehityksen mahdollistamiseksi liiketoimintaympäristössä, jotta pystyisimme paremmin tyydyttämään loppukäyttäjien muuttuvat ja kasvavat tarpeet palveluille ja ratkaisuille. Tavoite voidaan ilmaista myös kansainvälisen kärjen saavuttamisena ja siellä pysymisenä, joka edellyttää jatkuvaa ennakoivaa dynaamista yhteistyötä ja vuorovaikutusta eri tahojen välillä.

Suomen kansallinen innovaatiojärjestelmä

Innovaatiojärjestelmämme saa yleisesti ottaen kansainvälisissä vertailuissa hyvät arviot. Kuvio 10 tarkastelee Suomen innovaatiojärjestelmää keskeisten julkisten toimijoiden osalta.

Kuvio 10. Suomen kansallinen innovaatiojärjestelmä

Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän toimijat

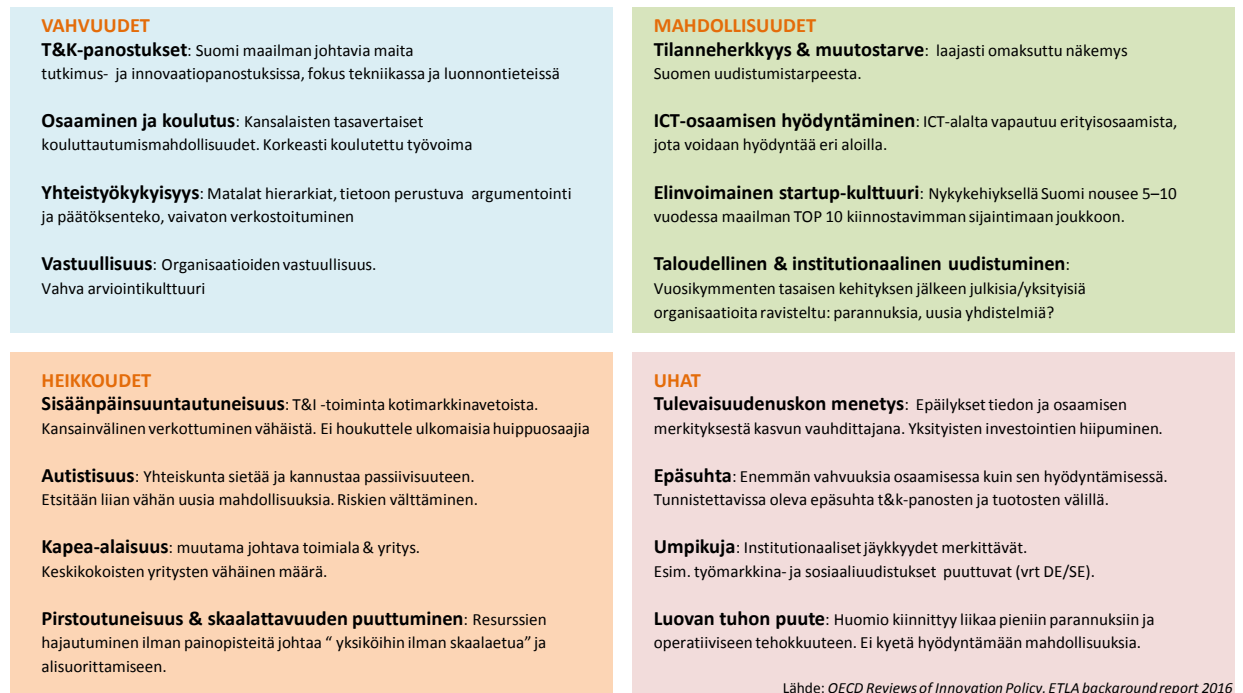
Lähde: Halme ym. *Finland as a Knowledge Economy 2.0. Lessons on Policies and Governance*. 2014. The World Bank, Washington, D.C.

Lähde: ETLA, Background paper for OECD evaluation

Hyvä innovaatiojärjestelmä ei kuitenkaan yksin vielä takaa menestystä, sillä innovaatiojärjestelmä on vuorovaikutuksessa talouden ja yhteiskunnan kokonaisrakenteen kanssa. Korkea kustannusrasitus, makrotalouden epätasapainoisuus tai muut rakenteelliset ongelmat voivat estää saamasta kansallisesti innovaatiojärjestelmästä täyttä tehoa irti. Innovaatiopolitiikan sijasta onkin yhä perustellumpaa puhua innovatiivisuutta tukevista politiikoista, laaja-alaisesta innovaatiopolitiikasta (innovation policies vs. policies for innovation).

ETLA arvioi Suomen innovaatiostysteemin vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia kuviossa 11.

Kuvio 11. Suomen innovaatiojärjestelmän vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat.

Lähde: ETLA, Background paper for OECD evaluation

Kansallisen innovaatiojärjestelmän kehittäminen

Visioihin ja valintoihin voimakkaammin nojautuva toimintatapa antaisi kansallisen innovaatiostysteemin kehittämiseksi mahdollisuuden tavoitella kunnianhimoisempia tuloksia. TKI-panostusten taloudellista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta niin korkeakoulujen kuin julkisten tutkimuslaitosten osalta voidaan näin nostaa sekä fokusoida yrityskentän kanssa tehtävää innovaatioyhteistyötä.

Kansallisten vahvuuksien pohjalta ja muutoksen mahdollistamisesta rakentuvien liiketoimintaekosysteemien kehittymistä voidaan samoin tukea koordinoituilla toimilla. Liiketoimintaekosysteemit, joissa erilaisten yritysten, tutkimuslaitosten ja muiden toimijoiden toiminnat ja osaamiset täydentävät toisiaan, ovat välineitä kasvuun ja elinkeinorakenteen monipuolistamiseen ja uudistamiseen. Tavoitteena on tunnistaa Suomen elinkeinoelämän ja kansantalouden kannalta lupaavimmat ekosysteemit, joiden edistämiseen sitoudutaan kansallisella tasolla. Ekosysteemit tarjoavat puitteet myös osaamisen ja tutkimustiedon tehokkaalle hyödyntämiselle ja liiketoimintojen dynaamiselle kehitykselle muuttuvassa ympäristössä. Liiketoimintaekosysteemijattelu kytkee kehittämisspolitiikkaan mukaan suuret yritykset, pienet yritykset ja start-upit. Suurilla yrityksillä on usein veturirooli ekosysteemissä.

Suomalaisten olemassa olevien yritysten pyrkimys kokonaan uusiin avauksiin on ollut selvästi vähäisempää kuin parhailta kansainvälisillä kilpailijoilla. Vilkas start-up -toiminta on selkeästi avannut uudenlaisen dynaamisuuden, jonka hyödyntämisessä innovaatiopoliittisten linjausten on syytä toimia edelläkävijänä uudistamisessa. Vaikka suomalaiset yritykset panostavat kansainvälisessä vertailussa paljon TKI-toimintaan, kehittämisen fokus on liiaksi tuote- ja palveluparannuksissa. Innovaa-

tiopolitiikan haasteena on kannustaa suomalaisia yrityksiä kunnianhimoisempaan kehittämistyöhön kokonaan uusien liiketoiminta-avausten synnyttämiseksi.

Tämä edellyttää paitsi uusien liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamista, myös monipuolista keinovalikoimaa uuden kehittämiseen liittyvien riskien hallitsemiseksi. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi yritysten ja tutkimuskentän yhteistyön tukeminen sekä kokeilu- ja demonstraatiohankkeiden mahdollistaminen mm. innovatiivisilla julkisilla hankinnoilla. Uusien ratkaisujen kysyntää tulee tukea myös innovaatiomyönteisellä sääntelyllä sekä panostamalla yhteistyöhön ja toimintatapojen muutokseen ja ennakokuvaan edellytysten luomiseen ja kannustavaan innovaatiopolitiikkaan. Erityisesti kannustimien merkitystä tulisi arvioida ja kehittää.

TEM:n ja OKM:n yhteistyön toimivuus on tärkeää koko innovaatiojärjestelmän kehittämisessä ja erityisesti tutkimustiedon hyödyntämisessä. Korkeakouluverkoston kehittäminen on suuri mahdollisuus, profiloitumista ja voimavarojen kokoamista vaikuttavammiksi kokonaisuuksiksi tulee jatkaa määrätietoisesti. Yliopisto- ja tutkimuslaitoskentän hajanaisuus on ongelma ja yksikkömmet yltävät harvoin kansainväliseen kärkeen. Työnjakoa yliopistojen kesken tulisi pohtia. Osa voisi keskittyä tavoitteelmaan maailmanluokan osaamista tutkimusalueilla loppujen keskittyessä enemmän opetukseen (professori ja nobelisti Bengt Holmströmin ehdotus). Osaamisverkostojen synnyttäminen ja yhteistyön kannustaminen sekä erilaisten osaamisten ja osaajien kohtauttaminen mahdollistavat uuden syntymistä. Selkeät valinnat uuteen suuntaan ohjaavat ja kannustavat yrityksiä positiivisella tavalla ja tarjoavat hyvän ja kannustavan uudistamisen alustan. Suuntien viestiminen niin, että viesti kerrotaan kansantalouden, liiketoimintaympäristön ja yksilön näkökulmasta, on tärkeää.

Koulutuksen suunnittelun tulee olla tietoinen elinkeinoelämän kehittämisen suunnista ja tulevaisuuden osaamistarpeista. Edellinen pitää suunnitella niin, että koulutetaan osaajia tulevaisuuden tarpeita silmällä pitäen. Elinikäisen oppimisen periaatteella myös aikuiskoulutuksen tulee olla elinkeinoelämän muutosta ja teknologian kehitystä ennakoivaa. Huomiota tulee kiinnittää myös matalimman tulo- ja osaamistason aikuiskoulutuksen kehittämiseen työmarkkinoiden polarisaatiokehityksen estämiseksi. Esimerkiksi yrittäjyyskoulutuksen mahdollisuus kaikissa työuran vaiheissa madaltaa kynnystä ryhtyä niin pää- kuin sivutoimiseksikin yrittäjäksi.

- ➔ Toteutetaan innovaatiojärjestelmän päivitys, jonka tavoitteena on kannustaa yrityksiä ja muita toimijoita kehittämään nykyistä radikaalimpia ja kunnianhimoisempia innovaatioita.
- ➔ Uusi Tutkimus- ja innovaationeuvosto (TIN) luo rohkean ja kunniahimoisen vision Suomen kasvun pohjaksi, kirkastaa tutkimus- ja innovaatiopolitiikan tavoitteita ja vahvistaa poikkihallinnollista ohjausta. TIN:n tulisi keskittyä Suomen pitkän aikavälin kilpailukyvyn kannalta keskeisiin kysymyksiin ja strategisiin aloitteisiin. Tämä edellyttää, että TINin ote on proaktiivinen ja että sillä on selkeä mandaatti ohjata strategisten aloitteiden toteutusta yli hallitusohjelmakauden. TIN:illä tulee olla myös aiempaa vahvempi kytkentä talouspoliittiseen päätöksentekoon.
- ➔ Kehitetään yhdessä yksityisen ja julkisen sektorin sekä tutkimuslaitosten kesken uuden sukupolven PPP-malli innovaatiotoiminnan tuloksellisuuden kehittämiseksi. Yhteistyö OKM:n hallinnonalan, muiden ministeriöiden sekä EK:n ja SY:n kanssa on keskeistä.
- ➔ Kehitetään nykyistä systemaattisemmat menettelytavat ja tietopohja uusien kasvumahdollisuuksien ja ekosysteemiaihoiden tunnistamiseksi ja kehittämispä nostusten suuntaamiseksi.

- Lisätään julkista tukea yritysten innovaatiotoiminnalle, yritysten ja tutkimuskentän pitkäjänteiselle yhteistyölle sekä uusien teknologioiden kehittämislle.
- Suunnataan julkisen TKI-tuen painopistettä enemmän aloille, joilla tuetaan Suomen olemassa olevien vahvuuksien kehittämistä erityisesti uutta teknologiaa hyödyntäen.
- Osana kansallisen innovaatiostysteemin kehittämistä erityinen huomio kohdistetaan digitaalisuuden mahdollisuuksiin TEM:n digiagendan mukaisesti (laatikko 3).
- Tuetaan liiketoimintaekosysteemien kehitystä niin, että innovaatiotoiminnan huomio keskittyy erityisesti digitalisaation mahdollistamien uusien liiketoimintamallien omaksumiseen ja oppimiseen.
- Visio, innovaatiostysteemi ja kansallinen palvelujärjestelmä muodostavat yhteisen kokonaisuuden. Innovaatiojärjestelmän rinnalla pidetään huoli siitä, että yrityspalvelujärjestelmä toimii koko yrittäjyyspotentiaalin huomioon ottaen.

Laatikko 3: TEM-konsernin yhteiset digiaskelmerkit

Nopein keino kansantalouden kestävyysvajeen ja kilpailukyöngelmien ratkomiseen olisi yritysten ja julkisen sektorin digitalisaatio. Keskimääräiset työtunnit ovat olleet pitkään lasku-uralla ja väestön ikääntyminen vähentää työn määrää edelleen. Kansantalouden kasvu on työn tuottavuuden kasvun varassa ja siitä noin puolet on syntynyt tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämisestä viimeisen 20 vuoden aikana.

TEM-konsernin organisaatiot, kuten Tekes, Finnvera, Teollisuussijoitus, Finpro ja VTT edistävät digitalisaatiota omalta osaltaan. Organisaatioiden omien palveluiden digitalisointia on ohjannut samaan suuntaan VM:n ja TEM-konserniohjauksen linjaus, mutta yritysten digitalisaation edistämisen osalta toimenpiteiden yhteensovittamista on tehty vähemmän.

Yritysten digitalisaatio ja TEM-konsernin omien palveluiden digitalisaatio nostetaan kasvuagendan keskiöön ja niiden käytännön toteutus varmistetaan koko TEM-konsernin yhteisten digiaskelmerkkien muodossa. Näin lisätään TEM-konsernin panosta hallitusohjelman kärkihankkeisiin 'Digitalisoidaan julkiset palvelut' ja 'Rakennetaan digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristö'.

Yhteisten digiaskelmerkkien keskeiset elementit ovat:

- **Uudet liiketoimintamallit.** Käytämme resurssejamme ja kanaviamme siihen, että suomalaisyritykset tunnistavat entistä paremmin globaalien markkinoiden mahdollisuudet ja asiakkaiden tarpeet. Edistämme alustatalouden, jakamistalouden ja muiden kilpailuasetelmia radikaalisti muuttavien liiketoimintamallien juurtumista Suomeen.
- **Digiteknologian hyödyntäminen.** Viemme elinkeinorakenteen läpäisevää uudistumista eteenpäin niin, että yritykset hyödyntävät digitalisaation mahdollisuuksia vahvoilla osaamisalueillaan, kuten terveydessä, hyvinvoinnissa, biotaloudessa, kiertotaloudessa, valmistavassa teollisuudessa ja palvelualoilla.
- **Avainteknologioiden tuottaminen.** Pidämme omalta osaltamme huolen siitä, että suomalaisyritykset pysyvät eturintamassa globaaleilla markkinoilla menestyvien tuotteiden ja palveluiden tuottajina digitalisaation keskeisillä osaamisalueilla (ohjelmisto-osaaminen, mobiilisovellukset, 5G, massadata, data-analytiikka, keinoäly, tietoturva, jne.)
- **Omien palveluiden digitalisointi.** Teemme TEM –konsernista edelläkävijän omien toimintatapojen ja palveluiden uudistamisessa digitalisaatiota hyödyntäen. Käytämme tässä laajassa mittakaavassa innovatiivisia julkisia hankintoja ja avaamme näin suomalaisille start upeille ja pk-yrityksille uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

- **Muiden julkisten palveluiden uudistaminen.** Vaikutamme entistä aktiivisemmin ministeriöiden, maakuntien, kaupunkien ja kuntien palveluiden uudistamiseen niin, että niissä avataan yrityksille uusia markkinoita, hyödynnetään digitaalisaation mahdollisuuksia ja luodaan muualle monistettavia palvelukonsepteja.
- **Lainsäädäntö ja sääntely**
- **Osaaminen**

TEM-konsernin yhteisten digiaskelmerkkien tuottamiseksi näiden suuntaviivojen mukaisesti kootaan tiimi, joka määrittelee yhteiset strategiset tavoitteet ja käytännön toimenpiteet digitalisaation hyödyntämiseksi täysimääräisesti kasvun lähteenä.

2.6 Kasvupolitiikan toteutus edellyttää toimivaa palvelujärjestelmää

Julkisen toimijan on määritettävä roolinsa ja annettava palvelulupaus

Yritykset ja työvoima ovat talouskasvun mahdollistavat toimijat ja kasvua tavoittelevan politiikan näkökulmasta asiakkaita. Asiakkaan näkökulmasta ei ole väliä mikä taho tuottaa heidän tarvitsemiaan palveluita. Poliitikalta edellytetään näkemystä asiakkaiden tarvitsemien palvelujen sisällöstä. Samalla edellytetään linjauksia siitä julkisen vallan omasta roolista. Asiakas ja käyttäjä arvostavat luonnollisesti sitä, että tarvittavat palvelut ovat helppokäyttöisiä, laadukkaita ja edullisia.

Palvelujärjestelmä on parhaillaan aktiivisen kehittämistyön kohteena. Tämän hetken tärkeimpiä hankkeita ovat maakuntauudistus ja siihen liittyen Kasvupalvelut sekä Team Finland -kehitystyö. Palvelujen digitalisaatiota kehitetään. Digitalisoimisen onnistuminen edellyttää, että linjaukset ja periaatteet ovat selkeitä ja kestäväällä tavalla rakennettuja.

Kasvupalvelua toteutettaessa tulee laatia selkeä Kasvupalvelu- ja asiakkuusstrategia, jossa määritellään tavoitteet, asiakkuudet segmentoituna ja se, millaisia maakunnallisia että valtakunnallisia palveluja eri segmenteille tarjotaan sekä palvelukanavat. Esimerkiksi uusi kasvupalvelu tuo uusia liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille palveluyrityksille, kun aikaisemmin julkisen sektorin toteuttamia palveluita siirtyy yksityisen sektorin toteuttamiksi (Sote-palvelut, kasvupalvelut).

Tällä hetkellä kasvupolitiikan tavoitteita tukevan palvelujärjestelmän kokonaisuutta voidaan jäsentää esimerkiksi seuraavalla tavalla: 1) Markkinoiden toimivuuden varmistaminen (KKV, Energiavirasto), 2) yritysten kasvun ja kansainvälistymisen tukeminen (ministeriöt, Tekes, VTT, Finnvera, Tesi, Ely-keskukset ja TE-toimistot, Finpro, GTK, jne.), 3) niiden viranomaistehtävien toimeenpano, jotka tarvitaan yritystoiminnan mahdollistamiseen (PRH, Tukes, veroviranomainen, jne.), 4) muiden erityistehdävien hoito (HVK, valtiontakuurahasto, ydinjätehuoltorahasto, jne.) sekä 5) työn tarjonnan ja kysynnän kohtaannon sekä työvoiman osaamisen edistäminen (TE-toimistot). Tarkempi olemassa olevan tilanteen kuvaus yhdessä asiakastarpeiden ymmärtämisen kanssa tulee olla Kasvupalvelu- ja asiakkuusstrategian perustana.

TEM:n yritysasiakkaat segmentoidaan tällä hetkellä seuraavasti: 1) Yrityksen perustajat, 2) paikallisesti toimiviin yritykset, 3) kotimarkkinoilla toimiviin yritykset, 4) kasvua ja kansainvälistymistä tavoitteleviin yritykset sekä 5) suuryritykset. Työnhakija-

asiakkaiden palvelutarpeiden arviointi ja sen mukainen räätälöity palvelu auttaa osaltaan vastaamaan työllistymisen tukemisessa.

Eräitä palvelujärjestelmän kannalta tärkeitä havaintoja ja kysymyksiä

Palvelujärjestelmälle voidaan asettaa ainakin seuraavia kasvua tukevia tarkempia tavoitteita:

1. Palvelujärjestelmä tavoittelee kasvua poistamalla yritysten kasvun tiellä olevia pullonkauloja ja esteitä. Toiminta voi olla luonteeltaan neuvontaa, tiedon jakamista, jne. Se voi olla rahoitukseen tai osaavan työvoiman saatavuuteen liittyvää erilaista tukea. Tärkeää on myös viestiä ja vaikuttaa kasvupolitiikan tavoitteiden saavuttamiseksi.
2. Yleiseksi tavoitteeksi voidaan asettaa talouskasvua tukevien mekanismien edistäminen. Palvelujärjestelmä voi osaltaan edistää osaamisen, kyvykkyyksien ja innovaatioiden leviämistä. Erityishuomio tulee asettaa yritysten digitaalisten valmiuksien sekä yleisten kasvua ja kansainvälistymistä tukevien valmiuksien edistämiseen. Suomalaisten markkinointiosaamisen lisääminen tulisi olla yksi keskeinen päämäärä.
3. Yleisenä periaatteena tulee pitää toiminnan vaikuttavuutta. Markkinoiden vääristämistä on varottava ja mahdollisen yritysten rahallisen tuen perusteiden pitää olla hyväksyttäviä.

Palvelujärjestelmää kehitettäessä on vastattava jatkossa mm. seuraaviin kysymyksiin:

1. Missä kohden julkinen toimia katsoo tarpeelliseksi tuottaa itse palveluita, milloin se on tilaaja, milloin taas pyrkii luomaan markkinoita ja missä tapauksissa se ei näe itselleen mitään roolia.
2. Minkälaisen palvelulupauksen se asiakkailleen antaa ja miten se sen viestii?
3. Yritysten kasvua tukeva palvelujärjestelmän on määriteltävä rajapintansa innovaatiojärjestelmään. Osittain on kyse päällekkäisestä toiminnasta, osin siitä, että palvelujärjestelmä ruokkii innovaatiojärjestelmää (Team Finland -konseptin kehitys, Yritys-Suomi, jne.).

2.7 Työpanoksen määrää tulisi lisätä

Työllisyys on 2010-luvun taantumavuosina pysynyt siedettävällä tasolla, mutta nousuodotukset ovat vaikeat. Nykyisen tasoinen julkisen talouden kustannustaso edellyttää kuitenkin korkeampaa työllisyysastetta. hallitus onkin asettanut tavoitteeksi 72 %:n työllisyysasteen saavuttamisen hallituskauden loppuun mennessä. Nykytaso on noin 69 %. Rakenteelliseksi muodostunut työttömyys selittää osaltaan alhaista työllisyysastetta. Lyhyellä aikavälillä kustannuskilpailukyvyyn parantaminen lisää työllisyyttä, mutta kestävä kasvupolitiikan ratkaisuksi siitä ei ole.

Vaikka työpanoksen määrään vaikuttaminen on periaatteessa tuottavuuteen vaikuttamista helpompaa, on työpanoksen kasvulle kuitenkin olemassa tietyt rajoitteita. Suomen aluerakenteen hajanaisuus ja siten työmarkkinoidenkin hajanaisuus vaikuttavat työvoiman liikkuvuuden ohella työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon tehokkuuteen. Tosin on huomattava, että merkittävä osa työttömistä asuu kaupunki-keskuksissa. Ammatillisen kohtaannon haasteet hankaloittavat tilannetta.

Suomenkin työmarkkinoita on vaivannut hystereesi-ilmiö (kuvio 12). Tämä tarkoittaa, että työttömyys on pyrkinyt jäämään suhdannevaihteluissa aina aiempaa korkeammalle tasolle muuttuen rakenteelliseksi. Ilmiö kielii ongelmista työmarkkinoiden toimivuudessa. Pysyvämmän työttömyys jäi meillä korkealle tasolle 1990-luvun alun laman jälkeen.

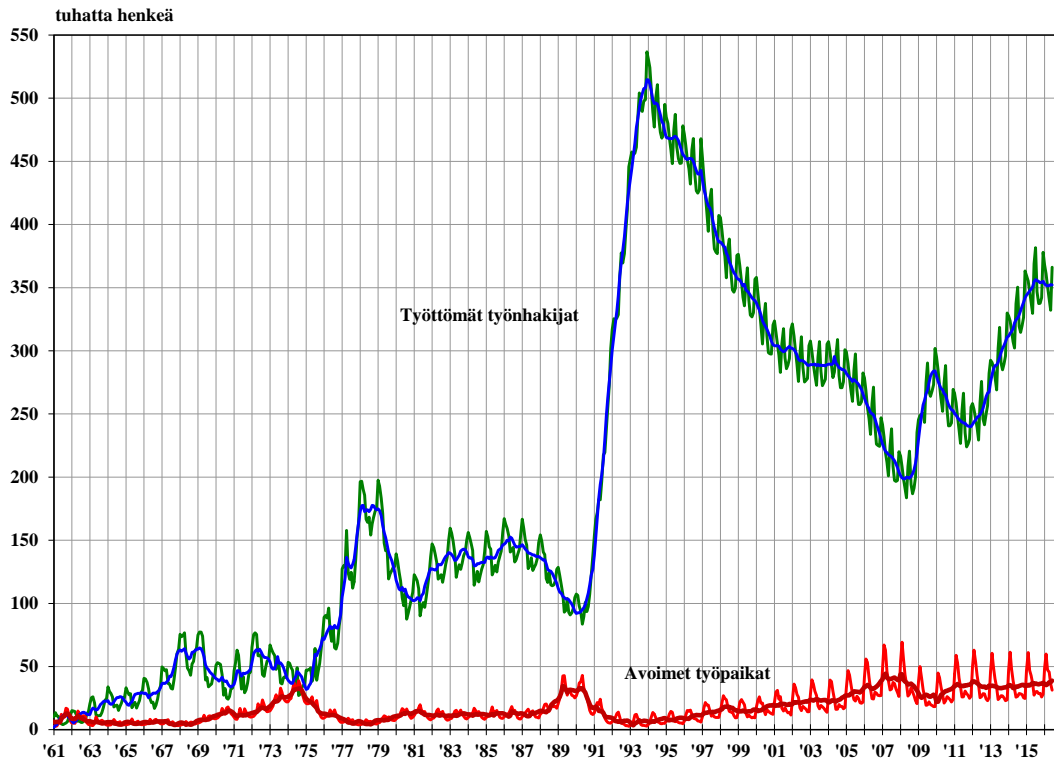
Työpanos ei ole kasvanut samassa suhteessa väestön kasvun kanssa. Esimerkiksi yksityisen sektorin työllisten määrä on edelleen arviolta 1970-luvun tasolla vaikka väestö on kasvanut liki miljoonalla. Kokonaisuutena tarkastellen työllisten määrä on noin 200 000 korkeammalla tasolla. Suomen tilannetta vaikeuttaa ikärakenteen kehitys. Eläkeuudistuksen onnistuminen on kasvupolitiikan näkökulmasta tärkeää.

Hallituksen tavoitteena on luoda 110 000 uutta työpaikkaa. Mahdollisuuksia työpanoksen määrän nostolle on, sillä:

- Työttömiä on nyt noin 330 000, laajan työttömyyden (työvoimapolitiikan toimen mukaan lukien) työttömien yhteismäärä on noin 460 000 henkilöä.
- Työvoimapolitiikan piirissä on nyt ennätykselliset 130 000 henkilöä. Eri toimenpiteiden kesto vaihtelee, mutta vuosittain ainakin 200 000 henkilöä aloittaa erilaisen toimenpidejakson. Myös toimenpiteiden luonne vaihtelee, luvuissa ovat mukana mm. sekä omaehtoinen koulutus työttömyysetuudella sekä kuntouttava työtoiminta. Keskimäärin kolme kuukautta työvoimapolitiittisen toimen jälkeen työssä on noin neljännes. Tavoitteena tulisi olla pysyvämpi kiinnittyminen työelämään, jolloin toimenpidejaksojen määrän tulisi voida laskea.
- Työkyvyttömyyseläkeläisten määrä on nyt noin 250 000 ja laskusuunnassa. Pääasialliset syyt työkyvyttömyyteen ovat tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä mielenterveyden ongelmat. Syihin pureutumalla määrää voitaisiin kenties edelleen laskea.
- Työvoiman ulkopuolella on potentiaalista työvoimaa. Esimerkiksi työn ja muun elämän paremmalla yhteensovittamisella voitaisiin lisätä työpanosta.
- Työnteon uudet muodot voivat tarjota uudentyyppisiä työtilaisuuksia niille, joilla on työllistymisvaikeuksia.

Kannustinmielessä keskeinen ongelma on työmarkkinatuen pitkä kesto (48 vuotta eli käytännössä rajaton). Myös ansiosidonnaisen työttömyysturvan kesto on pitkä. Hallitus on lyhentämässä ansiosidonnaisen turvan kestoja. Työttömyysturva on tarkoitettu työttömyyden aikaisen toimeentulon turvaamisen ja etuuksien edellytyksenä on aktiivinen työnhaku. Tutkimuksesta kuitenkin tiedetään, että etuuksiin liittyy aina ns. *moral hazard* -riski ja osa työttömistä passivoituu työnhaussa. Työnhakuaktiivisuuden aitouden todentaminen on vaikeaa ja etuuksien pitkä kesto lisää passivoitumisriskiä. Eri toimin työnhakuaktiivisuuden aitouden todentamista on pyritty tehostamaan, esimerkiksi vuonna 2015 annettiin yli 120 000 sanktiota. Se, missä määrin ne puolestaan oikeasti vaikuttavat tilanteessa, jossa etuuksia maksetaan eri lähteistä, on toinen kysymys. Asumistuen, toimeentulotuen ja työmarkkinatuen yhteisvaikutuksesta meillä on käytännössä alimpien palkkojen kanssa kilpaileva kansalaispalkkajärjestelmä.

Kuvio 12. Työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat keskimäärin kuukaudessa 1961 - 2016

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö

Aktiivinen työvoimapolitiikka sisältää nyt myös passivoivia elementtejä, kuten esimerkiksi mahdollisuuden uusien työttömyysjaksoja eli täyttää ansiopäivärahan paluuehdon (tuettu työ) ja toisaalta pidentää ansiosidonnaisen kestoa (osallistamalla koulutukseen).

OECD suosittaakin työttömyyteen liittyvien etuuksien (työttömyysturva, toimeentulotuki, asumistuki jne.) tarkastelua tiukemmin yhdessä (pooling). Oleellista on yhteenlaskettujen etuuksien taso ja kesto sekä niiden myöntöedellytykset.

Työpanoksen määrän kasvattamisen edellytyksenä ovat useimmiten poliittisesti epäsuositut reformit. Hallitus on tehnyt tässä suhteessa uusia avauksia. Reformeista on olemassa onnistuneita kansainvälisiä esimerkkejä. Suomalaiset reformit ovat olleet usein oikean suuntaisia mutta ainakin toistaiseksi ilmeisen vaatimattomia, sillä ne eivät ole kyenneet ratkaisevasti kääntämään rakenteelliseksi muuttunutta työttömyyttä laskuun.

Pitkällä aikavälillä väestökehitys vaikuttaa työpanoksen määrään. Eliniän odotteen piteneminen ja syntyvyyden lasku ovat muuttaneet väestörakennetta. Yksi mahdollisuus työpanoksen kasvattamiseksi on maahanmuuton lisääminen. Talouden kansainvälistyminen edellyttää osaajien, yrittäjien ja investoijien lisääntyvää liikkuvuutta niin Suomeen kuin Suomesta pois. Suomen maahanmuutosta tällä hetkellä valtaosa keskittyy muuhun kuin työperusteiseen ja talouden kansainvälistymiseen liittyvään maahanmuuttoon. Turvapaikan hakijoiden kotoutumisen ohella merkittävästi enemmän huomiota voidaan kiinnittää työperusteisen maahanmuuton, yrittäjien ja inves-

toijien maahanmuuton edistämiseen. Viime kädessä mikä tahansa maahanmuutto muodostuu ennemmin tai myöhemmin myös työmarkkinakysymykseksi.

Kasvun näkökulmasta työvoiman liikkuvuus ja vaihtuvuus on yhtä tärkeää kuin riittävä työvoiman tarjonta. Ilman riittävää työvoiman liikkuvuutta ja työmarkkinoiden dynamiikkaa tuottavuutta kasvattava luovan tuhon mekanismi ei riittävässä määrin toimi. Digitalisaatio ja globalisaatio kasvattavat myös entisestään työmarkkinadynamii-kan tarvetta. Työvoiman liikkuvuutta alueellisesti, ammatillisesti sekä työpaikkojen ja työtehtävien välillä on parannettava. Tähän ei päästä pelkästään työpolitiikan keinoin, vaan tarvitaan muutoksia niin asuntopolitiikkaan, liikennepolitiikkaan, koulutuspolitiikkaan, työlainsäädäntöön kuin verotukseen ja sosiaaliturvaankin.

- Työpanoksen määrän kasvattaminen edellyttää talouskasvun lisäksi rakenteisiin vaikuttamista.

2.8 Elinkeinorakenteen muutos haastaa suomalaista työelämää ja työvoiman osaamista

Elinkeinorakenteen trendit haastavat työelämän rakenteita

Gloaalitalouden ja teknologian kehitys muuttavat elinkeinorakenteita. Tavoitetilassa hyvin toimiva työmarkkinajärjestelmä ja laadukas työelämä edistävät tehokkaasti työvoiman allokaatiota samalla kun ne takaavat yksittäisille työntekijöille mielekkään, turvallisen ja motivoivan väylän ansaita elantoa työuransa aikana ja toimeentulon myös työuran päätyttyä.

Työmarkkinajärjestelmän toimivuus on palkanmuodostuksen keskittyneisyyttä ja tästä seuraavaa heikkoa yhteyttä lattiatason tuottavuuteen lukuun ottamatta kohtuullinen. Kattaviin työehtosopimuksiin ja niiden laajennuksiin perustuvat työmarkkinat tarjoavat suhteellisen tasapuoliset kilpailuolosuhteet kaikille yrityksille. Sopimusten kattavuus perustuu työnantajien tehokkaaseen järjestäytymiseen. Myös palkansaajien järjestäytyminen on laajaa, mutta sillä ei ole sopimusten kattavuuden kannalta erityisempää merkitystä.

Työmarkkinarakenteemme eivät kuitenkaan parhaalla mahdollisella tavalla tue kasvun edellytysten toteutumista tänään ja entistä heikommin ne tukevat sitä nyt näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa kun digitaalisen ajan muutokset toden teolla vaikuttavat. Kasvupolitiikan on kyettävä rakentamaan näkemys siitä, mihin suuntaan työmarkkinamallia halutaan pitkällä aikavälillä kehittää. Erityisesti Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) ilmoitus luopua keskitetystä palkkasopimustoiminnasta muuttaa työelämän rakenteita.

Kuvion 1 logiikka korostaa työvoimaresurssin joustavaa allokaatiota. Kansantalouden kannalta jokaisen työvoimaan kuuluvan työpanoksen mahdollisimman tuottava hyödyntäminen on toivottavaa. Työvoiman liikkuvuus vähemmän tuottavista työtehtävistä tuottavampiin mahdollisimman nopeasti on suotavaa. Työnantajan näkökulmasta vähemmän tuottavan ja työtehtävien muuttuessa epäsovivan työvoiman korvaaminen tuottavammalla ja sovivammalla mahdollisimman nopeasti on samoin toivottavaa. Yksilön näkökulmasta työllistyminen nopeasti ja mahdollisuus siirtyä joustavasti kohden korkeamman jalostusarvon parempipalkkaisia tehtäviä samoin kuin riittävän turvaverkon pitävyys erilaisissa kriisitilanteissa on toivottavaa. Kilpailu parhaasta työvoimasta pakottaa yrityksiä kehittymään ja uudistumaan.

Suomessa työehtosopimukset ovat joko normaalisitovia tai yleissitovia. Edelliset sitovat allekirjoittajaosapuolia. Jälkimmäiset sitovat myös järjestäytymättömiä työnantaja. Esimerkiksi Ruotsissa yleissitovuutta ei ole.

Tavoitteena tulisi pitää sitä, että kaikenlaiset avautuvat työtilaisuudet olisivat houkuttelevia. Tilapäisten työtilaisuuksien hyödyntämisen kynnyksen tulisi olla matala, jolloin erilaisten työhön liittyvien etuuksien tulisi kertyä samalla tavalla kuin vakiintuneissa palvelusuhteissa. Valtaosa virallisista työsuhteista on Suomessa kokoaikaisia ja toistaiseksi voimassaolevia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä että potentiaalisia työtilaisuuksia ei jäisi myös nyt toteutumatta.

Työmarkkinamallin on myös mahdollistettava yksilöllisesti kaikkien työpanoksen hyödyntäminen. Erityisesti vammaiset ja pitkäaikaissairaat kokevat vaikeuksia osallistua työmarkkinoille.

Palkanmuodostuksen joustavuus molempiin suuntiin vähentää työttömyyden riskiä. Työnteon pitäisi olla aina kannattavampaa kuin etuuksilla elämisen. Nyt kannustinloukut ovat seurausta verotuksen, etuuksien ja ansio-/yrittäjätulojen yhteisvaikutuksista, kyse ei ole pelkästään sosiaaliturvasta. Osa työvoimasta jää työllistymättä.

Markkinoiden toimivuuden kannalta tehokkainta olisi, että palkka määräytyisi työntekijän tuottavuuden perusteella ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen nimissä myönnettävä tulontasaus tehtäisiin yhteiskunnan, ei työnantajan kustantamana.

Hallitus on kokeilemassa ns. perustulon mallia, jossa em. ajattelun pitäisi olla lähtökohtana. Perustulo ei liene vielä missään maassa käytössä. Negatiivisen tuloveron ajatusta mukailevia sovelluksia sen sijaan on. Näissä tietyn tason alle jäävää palkkaa täydennetään yhteiskunnan toimesta. Pitkän aikavälin työmarkkinajärjestelmän kehittämisenäkökulmasta näitä tulee arvioida.

Muutos avaa uusia mahdollisuuksia. On esimerkiksi mahdollista ansaita Suomesta myös Suomen rajojen ulkopuolelta. Järjestelmämme eivät tätä mahdollisuutta juuriakaan tunnista saati tue.

Kasvupolitiikan agendalla on pidettävä suomalaisen työmarkkinamallin kehittäminen yhdessä työelämän osapuolten kanssa. Julkisen vallan on syytä olla asiassa aktiivinen ja huolehtia myös niiden eduista, jotka eivät ole päätöksenteossa itse edustettuina.

Osaava työvoima on kilpailutekijä

Yritysten jalostusarvo keskeiset komponentit voidaan jakaa työntekijäkorvauksiin ja toimintaylijäämään eli voittoihin. Näistä työntekijäkomponentti hyödyntää varmimmin sitä kansantaloutta, jossa yritys toimii. Yrityksen voittojen kanavoituminen on monimutkaisempaa. Tästä syystä kasvupolitiikan kannalta on ensiarvoista, että kansantaloudessa on mahdollisimman paljon korkean jalostusarvon hyväpalkkaisia työtehtäviä. Tämä edellyttää yleensä korkeaa osaamistasoa.

Kansainvälisen aikuisten osaamistutkimuksen mukaan Suomessakin on huomattava määrä heikot luku-, numeeriset ja kognitiiviset taidot omaavia aikuisia. Monet heistä ovat työssä. Kun kasvu edellyttää nykyistä suurempaa dynamiikkaa taloudessa ja työmarkkinoilla, heikko osaamistaso on etenkin muutostilanteissa riski työmarkkinoi-

den ulkopuolelle tai pitkittyvään työttömyyteen ajautumiselle. Perustaitojen osaamiseen on panostettava eri-ikäisten opetuksessa. Suomessa perustaidoista keskustelu on yleensä rajattu koskemaan maahanmuuttajia, mikä ei ole riittävää.

Koulutustason yleinen nousu on merkinnyt lisää korkean tuottavuuden työvoiman tarjontaa. Keskimääräinen koulutustaso ei kuitenkaan enää nouse, mihin on kiinnitettävä huomiota. Työuran aikana on oltava käytössä joustavia malleja osaamisen täydentämiseen ja uusiutumiseen joko muodollisen koulutuksen tai työssä oppimisen kautta.

- Työelämän rakenteiden tulee vastata kansainvälisen toimintaympäristön vaatimuksia.
- Osaava työvoiman on kilpailukykytekijä

2.9 Energiapolitiikalla on useita tavoitteita

Energiapolitiikan perinteisenä pyrkimyksenä on osaltaan edistää talouskasvua huolehtimalla energian kilpailukykyisestä hinnasta ja toimitusvarmuudesta. Nykyisin energiapolitiikkaa on välttämätöntä tarkastella yhtenä kokonaisuutena ilmastopolitiikan tuomien velvoitteiden kanssa. Erityisesti kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen kohdistuva sääntely ja kannustimet ovat avainasemassa kasvun näkökulmasta. Näiden tulisi ensinnäkin olla kustannustehokkaita sekä lisätä talouden pitkän aikavälin dynaamisuutta ja kasvun edellytyksiä. Vähähiilisen talouden innovaatioiden sekä markkinoiden edistäminen ovat tässä keskeisiä välineitä.

Maailman mittakaavassa fossiilisten polttoaineiden osuus kokonaisenergian tuotannosta on edelleen yli 80 %, Suomessa se on nyt noin 40 %. Energijärjestelmät kehittyvät ja käynnissä on muutos fossiilitaloudesta vähähiiliseen, vielä toistaiseksi täsmentymättömään järjestelmään.

Muutos on mahdollisuus myös Suomelle. Strateginen näkemys ja määrätietoinen työ voidaan hyödyntää mikäli osaamme kehittää vahvuuksiamme. Tämä edellyttää kansainvälisen kehityksen aktiivista seurantaa ja vaikuttamista.

Globaalin ja EU:n ilmastopolitiikan kansallinen toimenpano vaikuttaa merkittäväällä tavalla kasvun edellytyksiin. Muun muassa päästökaupan ulkopuolisella taakanjakosektorilla panokset on suunnattava mahdollisimman kustannustehokkaisiin ja pitkäjänteisiin toimiin.

Eräitä energiantuotantomuotoja on tuettu tukipolitiikalla tavoitteen ollessa siirtyminen pois ympäristölle haitallisista tuotantomuodoista. Näistä ratkaisuista ja innovaatioista saavutettava laajempi kaupallinen hyöty mm. uusina vientiratkaisuina kasvaa, mikäli tukipolitiikka kyetään kansallisella tasolla suuntaamaan ja mitoittamaan tarkoituksenmukaisesti. Markkinoita vääristävän tuotantotuen sijasta painopisteen tulee olla uuden teknologian edistämisessä. Se miten tässä onnistutaan, tulisi olla jatkuvan arvioinnin kohteena.

Voimme vahvistaa teknologioita energia-alalla, joissa olemme edelläkävijöitä. Älykkäät sähköverkot, biojalostamot ja yhdistetty lämmön ja sähkön tuotanto sekä kaukolämmitys- ja jäähdytys ovat esimerkkejä. Älykkäiden sähköverkkojen hyödyntämisessä tärkeitä ovat Kalasataman tyyppiset koehankkeet, jossa teknologiset ratkaisut

kytketään yhteen kiinteistöautomaation kanssa. Energian varastointiteknologioiden kehitys edesauttaisi energiajärjestelmien muutosta.

Bioenergian tulevaisuus riippuu siitä, (1) asettaako EU sekoitusvelvoitteen uusiutuville bioliikennepolttoaineille vuoteen 2030 mennessä. (2) On hyvin tärkeää, että puupolttoaineet katsotaan nollapäästöisiksi ja toisen sukupolven biopolttoaineiden osuuden voi laskea kaksinkertaisena sekoitusvelvoitetta asetettaessa.

Suomella on tarjota myös muun muassa ympäristöystävällistä poltto- ja kattilatekniikkaa, joilla voidaan hyödyntää kaikenlaisia bio- ja kierrätyspolttoaineita. Ydinenergia-alalla Posiva Oy on aloittanut ydinjätehuollon kansainvälisen liiketoiminnan. Säteilyturvakeskus on aloittanut ydinturvallisuusosaamisen viennin kaupallisen hyödyntämisen perustamalla oman tytäryhtiön. Molempien osalta kansainvälinen kysyntä on suurta.

- ➔ Kansallisen energiapolitiikan tueksi tarvitaan näkemys energiateknologian kehittämisestä ottaen huomioon Suomen erityisolosuhteet kuten ilmasto ja luonnonvarat.
- ➔ Innovatiivisia hankkeita liittyen esimerkiksi energiajärjestelmän joustavuuteen tulisi edistää ja julkisen vallan tulisi sitoutua kantamaan osa uuden eturintamateknologian kehittämiseen liittyvistä riskeistä.
- ➔ Teknologian kaupallistamista, esimerkiksi demonstraatiohankkeita, tulisi tukea ottaen huomioon myös vientipotentiaali.

2.10 Kasvu tapahtuu alueilla - alueet talouskasvun rakentajina

Talouskasvun ja aluerakenteen yhteys

Elinkeinorakenteen muutos muovaa aluerakenteita. Globaali-ilmiönä kaupungistuminen on ollut pitkäaikainen trendi. Sama ilmiö on toteutunut Suomessakin. Keskittymistä ajavat ja hajautuneisuutta säilyttävät voimat vaikuttavat samanaikaisesti. Eräissä OECD-tarkasteluissa Suomi on aluerakenteeltaan hajautunein jäsenmaa, seikka joka näkyi edellä mm. yritysrakenteita koskevissa kilpailukykykymittauksissa. Talouskasvun näkökulmasta resurssien tulisi ohjautua mahdollisimman markkinaehtoisesti. Hyvällä ja pitkäjänteisellä aluesuunnittelulla voidaan ohjata aluekehitystä kestävänsä kehityksen mukaisesti. Kaavoitus- ja liikennepäätösten vaikutukset ovat kauaskantoisia eikä hyvä kehitys synny pelkästään lyhyen aikavälin markkinavoimien ohjaamana.

Yleisesti ottaen alueellinen keskittyminen suosii talouskasvua. Yritykset hyötyvät keskittymisestä monin tavoin. Näin on etenkin silloin kun on kyseessä suuret skaalatedut ja pienet kuljetuskustannukset. Yrityksen kannalta suuremmat ja tiheimmät työmarkkinat ovat etu; työvoima liikkuu paremmin ja sen saatavuus on parempi. Etenkin tuotanto, jossa vaaditaan monenlaista osaamista, kannattaa keskittää (osaamisen saatavuus). Keskittyminen merkitsee usein yrityksen kannalta myös suurempia markkinoita.

Liikkumattomat tuotannontekijät (esimerkiksi luonnonvarat) ovat aluekehitystä hajauttava voima. Suomen tapauksessa ne ovat merkittäviä. Työvoiman liikkuvuudelle puolestaan on useita erilaisia esteitä, joiden purkaminen olisi tuottavuuden näkökulmasta perusteltua (esim. asuntomarkkinat). Toisaalta tonttimaan hinnan alhaisempi kustannustaso keskusten ulkopuolella suosii hajautuneempaa rakennetta. Keskitetyt

palkkaratkaisut heikentävät keskusten ulkopuolisten alueiden kilpailua työpaikoista. Digitalisaatio mahdollistaa ainakin periaatteessa toimintojen hajauttamisen.

Alueiden vahvuuksien hyödyntäminen kasvun perustana

Suomen kilpailukyvyyn edistäminen edellyttää, että kaikki alueilla oleva osaaminen ja kehittämispotentiaali saadaan mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön. Alueilla on lukuisia vahvuuksia, joita hyödyntämällä voimme menestyä tulevaisuudessa. Väestön korkea koulutus- ja osaamistaso, yhteiskunnallinen ja hallinnollinen toimintaympäristön vakaus sekä kansainvälisesti arvostettu innovaatiojärjestelmä ovat vahvuuksia työllisyyden ja kilpailukyvyyn edistämisessä. Monen suomalaisen alueen vahvuutena ovat metsät, jotka ovat paitsi tärkeitä hiilinieluja myös biotalouden resurssi.

Erilaisten alueiden elinvoimaisuuden vahvistaminen ja potentiaalin hyödyntäminen edellyttävät alueiden kasvun mahdollisuuksien tukemista laaja-alaisesti. Alueiden saavutettavuus, elinympäristö, osaaminen ja väestön hyvinvointi vaikuttavat alueiden elinvoimaan. Monet ajankohtaiset haasteet, kuten ilmastotavoitteet, biotalouden edistäminen, digitalisaatio tai kotoutuminen koskettavat alueita monin tavoin. Tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä niin poikkisektoraalisesti kuin eri hallinnontasojen kesken.

Valmisteilla olevan maakuntauudistuksen myötä alueiden kasvu, elinvoima ja ihmisten sujuva arki edellyttävät paitsi valtion ja maakuntien myös kuntien ja maakunnan uudenlaista yhteistyötä. Myös valtion toimintatapoja tulee uudistaa. Päätösten ja toimien vaikuttavuutta parannetaan, kun ne perustuvat yhteiseen valmisteluun ja tahtotilaan eri toimijoiden kesken. Alueiden kasvua ei edistetä hallinnonalakohtaisilla päätöksillä ja toimilla tai yksin kansallisin tai alueellisin voimin. Aluekehittämisen keskiössä ovatkin eri toimijoiden vuoropuhelu ja yhteisistä tavoitteista ja toimista sopiminen.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen aluekehittämispäätös 2016-2019 linjaa alueellisen kehittämisen pääperiaatteet. Oheinen kuvio 13 summaa päätöksen keskeiset linjaukset.

Kuvio 13. Hallituksen aluekehittämispäätös 2016-2019.

Monikeskuksinen ja verkottunut aluerakenne tukemaan kasvua

Suomen pinta-alasta valtaosa on harvaan asuttua maaseutua. Väestön keskittyessä monikeskuksisuuden ja verkottumisen merkitys alueiden elinvoimaisuuden ylläpitämisessä korostuu. Monikeskuksinen, elinvoimaisista alueista rakentuva Suomi hyödyntää maan eri osien vahvuuksia ja voimavaroja tehokkaasti ja kestävästi.

Aluerakenteessa on tunnistettavissa erilaisia aluetyyppejä yhdistäviä kasvuvyöhykkeitä. Nämä vyöhykkeet tarjoavat laajan ja monipuolisen työmarkkina-alueen ja mahdollistavat työvoiman entistä laajemman liikkuvuuden. Kasvuvyöhykkeiden vahvistaminen koskettaa koko Suomea. Eteläisen Suomen suurten kaupunkien välisten vyöhykkeiden lisäksi kasvua tukevia vyöhykkeitä löytyy eri puolilta maata ja niillä on tärkeä aluetaloudellinen merkitys. Kasvuvyöhykkeiden kehittämisellä pyritään vahvojen markkina- ja yhteistyöalueiden muodostumiseen tukeutuen olemassa olevaan liikenneinfrastruktuuriin ja yhdyskuntarakenteeseen. Tavoitteena on vahvistaa alueiden toimintaedellytyksiä ja vetovoimaa sekä tehostaa tietoliikenteen ja liikennejärjestelmien käyttöä. Myös mahdollisuudet yhä erikoistuneempien palveluiden sekä eri alojen uusien, toisiaan täydentävien tuotteiden kehittämiseen ja tarjoamiseen paranevat.

Pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkiseutujen merkitys koko Suomen hyvinvoinnille ja kilpailukyvyllä on keskeinen. Monikeskuksisuuden kannalta tärkeitä ovat eri puolilla maata sijaitsevat kaupunkiseudut vaikutusalueineen. Näitä keskuksia kehitetään osaamisen ja taloudellisten toimintojen keskuksina ja aluerakenteen solmukohtina.

Monikeskuksisen aluerakenteen rinnalla tunnistetaan keskusten ulkopuolisten alueiden vahvuudet. Koko Suomen kasvun kannalta keskeinen biotalouden edistäminen tuo uusia mahdollisuuksia etenkin maaseudulle. Biotalous resurssit sijaitsevat hajallaan ja niiden hyödyntäminen edellyttää työntekijöitä, elinvoimaisia paikallisyhteisöjä sekä toimivaa infrastruktuuria. Valmista infrastruktuuria ei kannata hylätä, vaan kehittää ja uudistaa. Maaseudulla on asutushistorian synnyttämää haja-asutusta, jolla on merkitystä myös tulevaisuudessa. Elinkeinoelämän kilpailukyky ja investoinnit biotalouteen edellyttävät toimivaa liikennejärjestelmää ja laadukasta infrastruktuuria koko Suomessa. On tärkeää, että liikenneinfrastruktuuri on mahdollistaa esimerkiksi teollisuuden käyttämät raskaat kuljetukset mahdollisimman sujuvasti.

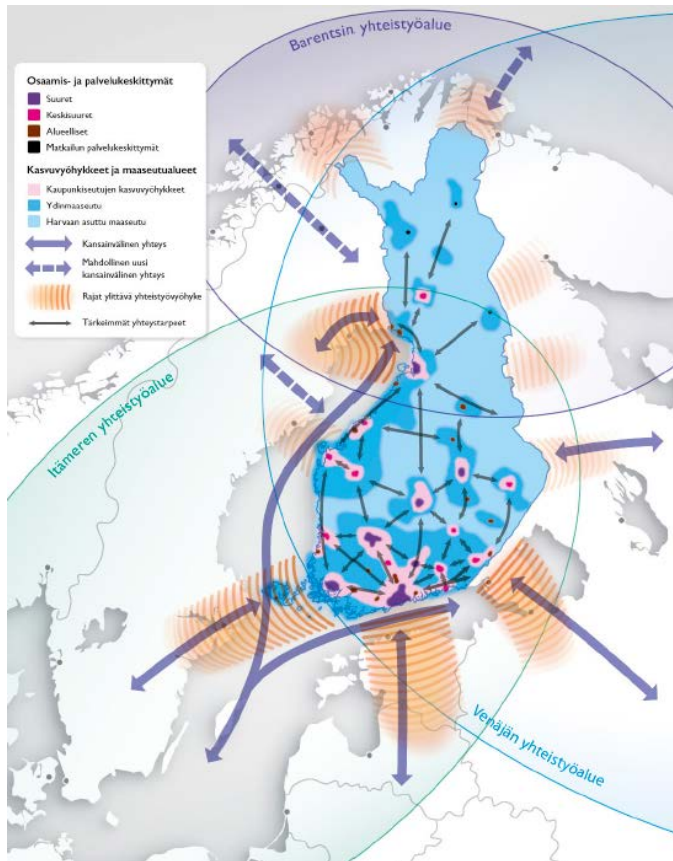
Alueiden saavutettavuudella on ylipäätään keskeinen merkitys kansainvälisessä kilpailussa pärjäämisessä. Saavutettavuutta parannetaan kehittämällä olemassa olevaa liikenneverkkoa sekä tietoliikenneyhteyksiä. Liikenteen ja logistiikkayhteyksien tarkoituksenmukaista rakennetta, palvelutasoa ja kustannustehokkuutta koskeviin kysymyksiin on tarpeen pyrkiä EU-tasolla vaikuttamaan niin, että säilytetään kansallista liikkumavaraa. Edistykselliset tietoliikenneverkot ovat keskeinen edellytys alueiden elinkeinotoiminnalle ja menestymiselle. Tiestön korjausvelan pysäyttämiseksi ja vähentämiseksi resursseja suunnataan erityisesti elinkeinoelämän ja työssäkäyntialueiden tarpeisiin vastaamiseksi sekä kasvun esteiden purkamiseksi ympäri maan.

Elinkeinoelämän ja väestön tarpeiden huomioiminen edellyttää alueiden kehittämistä yhä enemmän toiminnallisiin kokonaisuuksiin pohjautuen. Työ, opiskelu ja vapaa-aika eivät ole yhtä vahvasti kuin aikaisemmin paikkaan sidottuja, jolloin saavutettavuuden ja sujuvan liikkumisen merkitys korostuu arjen sujuvuuden ja resurssien tehokkaan käytön varmistamiseksi. Keskeistä on tukea maankäytön, asumisen ja liikenteen ratkaisuja tarkoituksenmukaisissa, ihmisten liikkuvuutta tukevissa kokonaisuuksissa. Tämä edellyttää kaupunkiseutujen välisen sekä kaupunkien ja maaseutualueiden välisen vuorovaikutuksen sekä tätä tukevan liikenne- ja tietoliikenneinfrastruktuurin ja -palveluiden kehittämistä.

Tulevien maakuntien sisäistä toiminnallisuutta on tärkeää kehittää, mutta samanaikaisesti pitää huomioida mahdollisuudet tehdä yhteistyötä yli hallinnollisten rajojen. Yhteistyö on erityisen tarpeellista usean maakunnan alueelle ulottuvien toiminnallisten alueiden (työssäkäynti- ja asiointialueet) ja vyöhykkeiden kehittämiseksi.

- ➔ Valtion ja suurten kaupunkiseutujen välisillä sopimuksilla (kasvu- ja MAL-sopimuksilla) toteutetaan hallitusohjelman kilpailukykyäkehän hankkeen toimenpiteitä. Toiminnallisten alueiden sisäistä ja kaupunkien keskinäistä verkottumista edistetään kasvuvyöhyke- sekä teemaverkostosopimuksilla.
- ➔ Vaikutetaan EU:n pitkän aikavälin liikennestrategiaan siten, että siinä huomioidaan yhteydet kolmansien maiden markkinoihin ja vältetään globaalien, kansainvälisellä tasolla säänneltyjen liikennemuotojen kuten lentoliikenteen ja merenkulun EU-sääntelyä.
- ➔ Haetaan julkisten palveluiden tehokasta järjestämistä sekä niitä tukevia lähilogistiikkaratkaisuja eri seutujen tarpeet ja toimijakentän mahdollisuudet huomioivien kokeilujen avulla.

Kuvio 14. Aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva vuodelle 2050.

Lähde: Uusiutumiskykyinen ja mahdollistava Suomi. Aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva vuodelle 2050.

2.11 Eurooppalaisesta ja kansainvälisestä yhteistyöstä vipuvoimaa

Eurooppalaisella integraatiolla on kasvupolitiikan kannalta sekä itseisarvoa että välinearvoa

Eurooppalaisella integraatioprojektilla on kasvupolitiikan kannalta sekä itseisarvoa että välinearvoa. Itseisarvoisuus tulee siitä, että integraation lähtökohtana on Suomen kytkeminen EU-jäsenyyden kautta läntiseen arvoyhteisöön ja sääntömääräisen yhteismarkkinaan. Integraation tulevaisuus kehittyä omalla logiikallaan. Ylikansallisten ja kansallisten voimien ja intressien vuorovaikutus määrittää kehitystä, mutta rauhan ja vakauden tavoitteet edistävät myös taloudellista hyvinvointia.

Kasvupolitiikan näkökulmasta integraatioprojekti on hyödyllisempää nähdä enemmän välineellisenä. Euroopan Unionin monet toiminnot luovat mahdollisuuksia ajaa suomalaista talouskasvua unionin keinovalikoimaa hyödyntäen.

Kasvupolitiikan kannalta kilpailukykyinen toimintaympäristö eurooppalaisessa laajuudessa parantaa edellytyksiämme.

EU tarjoaa myös Euroopan laajuisen instituutorakenteen, eurooppalaisen infrastruktuurin sekä makrotaloudellisen toimintaympäristön, joka tosin on kärsinyt finanssikriisin jälkeen euroalueen ongelmista.

Unioni tarjoaa myös koulutus- ja harjoittelumahdollisuuksia eurooppalaisessa mitta-kaavassa. Suomelle on tärkeää kytkeytyä maailman suurimpaan yhteismarkkinaan. EU:n peruslähtökohdat eli neljä liikkuvuusvapautta (tavarat, palvelut, ihmiset ja pääomat) palvelevat juuri markkina-alueen kasvun tavoitetta. Kasvupolitiikan välineenä eurooppalaisen markkina-alueen kehittäminen on oleellinen. Sama koskee pääomamarkkinoiden kehittämistä. Teknologian siirto Euroopan laajuisesti on meille niin ikään mahdollisuus.

Euroopan taloudet ovat innovaatiotalouksia ja kytkeytyminen yhteiseen innovaatioyhteistyöhön on suuri mahdollisuus. Samoin välinearvoa on eurooppalaisilla yritysjärjestelyillä ja eurooppalaisella yrityspolitiikalla.

TEM:n aiemmissa linjauksissa EU-vaikuttamisen kärjiksi on kirjattu mm.

- Yritystoiminnan ja työllisyyden yleisten edellytysten vahvistaminen
- Yritysten t&k -toiminnan tukeminen
- Yhtenäisen sääntelyn kehittäminen
- EU:n sisämarkkinoiden toimivuuden parantaminen ja esteiden purkaminen kaikilla politiikka-alueilla
- Eurooppalaisen energiamarkkinan kehittäminen
- Komission valtiontukivalvonnan tukeminen rajat ylittävää kilpailua vääristävien tukien poistamiseksi.

Kasvupolitiikan yhteistyömahdollisuudet eivät rajoitu Eurooppaan

Taloudellisen ulkosuhdepolitiikan tavoitteena on sääntömääräisen maailmantalouden kehittyminen. Suomi on tukenut monenkeskisyyteen perustuvaa WTO-kehitystä.

WTO-agendalta on siirrytty yhä enemmän kohden alueellisia ja kahdenvälisiä sopimuksia. TTIP-neuvottelut muuttavat toteutuessaan Suomenkin taloudellisten ulkosuhteiden toimintaympäristöä merkittävästi esimerkiksi yhtenäistävän teollisen standardoinnin ja sääntelyn kautta.

Yhdysvaltain käynnistäessä eurooppalaista integraatioprojektia sen lähtökohtana ei ollut pelkästään eurooppalainen integraatio vaan taustalla oli laajempi euraasialainen näkymä. Sama kysymyksenasettelu on edelleen voimassa. Suomen erityinen intressi on Venäjän kytkeytyminen mukaan sääntömääräiseen maailmantalouteen. Suomen ja TEM:n maastrategiat mukaan lukien Team Finland -yhteistyö voi olla tavoitteellisempaa ja strategisempaa.

Kehittyvät markkinat tarjoavat uusia mahdollisuuksia. Kehittyvillä markkinoilla kansainväliset rahoituslaitokset tarjoavat hankerahoitusta, joihin suomalaiset yritykset voisivat pyrkiä aktiivisemmin mukaan.

Ulkomaisten investointien avulla voidaan houkuttaa strategiseksi katsottavaa osaamista.

OECD antaa vahvaa selkänöjaa myös suomalaisen kasvupolitiikan analyysityölle.

- Suomi osallistuu mahdollisuuksiensa mukaan Euroopan unionin kehittämiseen nähden sen merkityksen sääntömääräisenä arvoyhteisönä ja idän ja lännen välisenä yhdistäjänä.
- Suomi hyödyntää tavoitteellisesti Euroopan unionin tarjoamia välineitä kasvun tukemiseksi.
- Suomi hyödyntää kaikkia muitakin kansainvälisen yhteistyön tarjoamia välineitä tavoitellen parasta mahdollista vaikuttavuutta (esimerkiksi YK, Maailmanpankki, alueelliset kehityspankit).

2.12 Julkiset resurssit vaikuttavaan käyttöön

Elinkeinoelämä ja yritystalouden toimivat vuorovaikutuksessa ympäröivän julkisen talouden kanssa. Yrityksille tasapuolisen viitekehityksen ylläpitäminen tarkoittaa sitä, että julkisia resursseja ei ilman erityisiä syitä lähtökohtaisesti käytetä suosimaan kehtään. Verotuksen kokonaistason pitäminen riittävän alhaalla parantaa yritysten kustannuskilpailukykyä. Riittävien toimintaedellytysten ylläpitäminen edellyttää riittäviä palveluja eli julkisten resurssien käyttöä. Kun erityisistä syistä julkisia resursseja päätetään valikoiden kohdistaa eriarvoisesti, tulee huomiota kiinnittää siihen, että tavoitteet toteutuvat mahdollisimman vaikuttavasti.

Yritystuet vääristävät lähtökohtaisesti kilpailua ja heikentävät näin myös talouskasvun edellytyksiä. Kasvun, uudistumiseen sekä osaamiseen ja kyvykkyyksiin liittyvää julkinen panostus on perusteltua kun hyödyt leviävät laajempaan yritysjoukkoon. Riskinä on hyötyjen valuminen maasta ulos, jolloin erityisenä tavoitteena tulee olla ulkomaisen kärkiosaamisen leviäminen Suomen kärkiyrityksiin ja asteittain koko yritysjoukkoon. Suomessa yritysten TKI-tuet eivät ole kansainvälisesti tarkastellen suuria. Julkiset panostukset ovat päinvastoin pieniä ja niitä on edelleen pienennetty. Kehitys menee meillä päinvastaiseen suuntaan kuin kilpailijamaissa ja on pelättävissä, että tämä näkyy myöhemmin negatiivisesti. Esimerkiksi Tekesin yritystukien vaikutukset yritysten kasvuun on todettu useimmissa tutkimuksissa positiivisiksi. Metodisesti on vaikea saada luotettavaa tietoa yksittäistä yritystä laajemmista ulkoisvaikutuksista. Osaamisen ja kyvykkyyden vaikutus talouskasvuun on kuitenkin ilmeinen. Se miten näiden lisääntymistä parhaiten edistetään, on jatkuvaa arviointia vaativa kysymys.

Myös julkisen ja yksityisen sektorin uudentyyppisiä rahoitusratkaisuja on syytä kehittää aktiivisesti esim. public-private-partnership -periaatteella, joka mahdollistaa budjettikapeikkojen rajoittamisen mutta talouden tuottavuutta lisäävien infrahankkeiden toteuttamisen. Tutkimusinfra ja osaamisympäristöt voivat olla yhtä merkittäviä ajureita kuin liikenne- tai tietoliikenneinfra.

Pääsy globaaleille markkinoille on suomalaisten yritysten menestyksen kriittinen kynnys. Kansainvälistymisen tukemiseen ja markkinoillepääsyyn on perusteltua panostaa.

Kilpailijamaiden kanssa vertailukelpoisen viennin rahoituksen varmistaminen vaatii valtion riskinottoa, eivätkä kansainväliset sopimukset tarjoa lähivuosina näköaloja rahoituksen madaltamiseen. Finnveran takauskanta on noussut merkittävälle tasolle ollen noin 20 miljardia euroa.

EU-rahoituksen kytkeminen kiinteästi kansallisen politiikan päämääriin on hallitusohjelmassa mainittu tavoite. Koheesiopolitiikan tulisi tukea kansallisia tavoitteita mahdollisimman hyvin.

Valtion omistajapolitiikan ratkaisut (Solidium, Teollisuussijoitus) linkittyvät kasvu-agendaan ja resurssien käyttöön.

Mikäli työmarkkinoilla palkanmuodostus olisi vapaampaa ja perustuisi nykyistä enemmän henkilökohtaiseen tuottavuuteen, olisi mahdollista siirtyä malliin, jossa suora tulotuki kohdennettaisiin työntekijälle. Tämä vapauttaisi myös hallinnollisia resursseja. Hallitus kokeileekin perustuloa. Toinen vaihtoehto voisi olla jokin sovellus negatiivisesta tuloverosta. Pitkällä tähtäimellä tähän suuntaan kannattaa edetä, sillä tulontasauksena yksilölle annettava tuki on hyvin perusteltavissa markkinoiden toimivuuden näkökulmasta.

Innovaatiot syntyvät usein niukkuudesta. Olemassa olevien resurssien paremmalla kohdennuksella voidaan saada lisää kaivattuja ja vaikuttavia t&k -panostuksia.

- Julkisten panostusten tuottoa pitää mitata ja arvioida huolimatta siitä, että se on vaikeaa.
- TKI-panostuksia tulisi lisätä vaikuttavuutta tavoitellen.

Liite: Kasvun agendan konkretisoinnin lähtökohtia

Kasvun agenda muodostaa analyysiä syventämällä yhteistä näkemystä, jolta nousee yleisen tason politiikkajohtopäätöksiä.

Agenda ei ole toimeenpanoasiakirja. Poliittikajohtopäätösten konkretisointia voidaan tehdä monella tavalla. Ratkaisevaa on kyky ja tahto viedä asioita eteenpäin. Agendan näkemyksiä voidaan edistää etenkin TEM-konsernin ohjauksessa sekä TEM:n valtioneuvostotason yhteistyössä. Lähtökohtana on toimintaympäristön ja oman talouden tunteminen.

Suomen on parannettavaa "horisontaalista" kilpailukykyään. Kustannuskilpailukyky on rapautunut ja siihen on kiinnitettävä laajaa ja jatkuvaa huomiota. Huolimatta vahvuksistamme, meillä on ilmeisiä heikkouksia myös rakenteellisessa kilpailukyvyssämme. Kansainväliset arviot kiinnittävät huomiota toistuvasti huomiota erityisesti työmarkkinoidemme jäykkyyksiin, verotuksemme tasoon ja kohdentumiseen, markkinoidemme ja liiketoimintaympäristömme heikkouksiin ja nyt myös makrotaloutemme tasapainottomuuksiin.

Suomen talouden nykyisessä kehitysvaiheessa merkittävin kasvun lähde on yritysten osaamiseen perustuva innovatiivinen uudistuminen. Kasvuvisiota ja näkemyksellisyyttä on kirkastettava jotta esimerkiksi osaamisen ja tutkimuksen alalla kyetään tekemään rohkeita painopistevalintoja uusien vahvuuksien ja kriittisen massan rakentamiseksi. Näkemyksellisyyden kautta voidaan luoda myös uutta intoa ja kasvuhakuista asenneilmastoa.

- a) Lyhyellä aikavälillä (1-3 vuotta) kiinnitetään huomioita toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat nopeasti:
- Työpanoksen määrän kasvattamiseen. Työelämä rakenteiden kehittämiseen niin, että jokaisen työpanos saadaan hyötykäyttöön.
 - Kustannuskilpailukykyyn parantamiseen.
 - Kasvutietoisuuden vahvistamiseen, -mekanismien tunnistamiseen sekä tavoitetason nostamiseen.
 - Arvonluonnin radikaaliin muutokseen ja suomalaisten kykyyn hyödyntää avautuvia mahdollisuuksia.
 - Kansainvälistymiseen ja vientiin panostamiseen. Team Finland -verkoston toimijoiden yhteistyötä tiivistetään.
 - Elinkeinoelämän kanssa käytävään vuoropuheluun kasvun pullonkaulojen selvittämiseksi ja poistamiseksi sekä yritysten kasvuhaluuden lisäämiseksi.
 - Työvoiman osaamistason, ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden samoin kuin työvoiman työkyvyn ja työhyvinvoinnin edistämiseen.
 - SoTe-uudistuksen mahdollisuuksiin tarttumiseen.
 - Energiapolitiikan, aluekehityksen ja infrastruktuurikehittämisen suuntaamiseen kasvua tukevalla tavalla.
 - Digitalisaation mahdollisuuksiin tarttumiseen ja digitalisten kyvykkyyksien parantamiseen.
 - Hallitus tavoittelee 5 prosentin innovatiivisten hankintojen osuutta kaikista julkisista hankinnoista. TEM:n pitää valvoa tavoitteen saavuttamisessa.
 - Uusi Tutkimus- ja innovaationeuvosto (TIN) luo rohkean ja kunniahimoisen vision Suomen kasvun pohjaksi.

b) Pitkän aikavälin toimenpiteisiin (yli 3 vuotta)

- Rakenteellisen kilpailukyvyyn kehittämiseen laajasti. Esimerkiksi innovaatiojärjestelmän kehittäminen korkeakoululaitoksen rohkean uudistamisen kautta on mahdollisuus.
- Julkisen sektorin keventämiseen ja julkisen hallinnon kulttuurin suunnan muuttamiseen niin, että hallinto nähdään palveluna yrityksille ja kansalaisille.
- Kilpailukykyisen työmarkkinamallin kehittämiseen elinkeinorakenteen muutosten edellyttämällä tavalla.
- Kriittisten osaamisten ja kyvykkyyksien rakentamiseen sekä yritysten kannustamiseen eri keinoin uusien toimintamallien, tuotteiden ja asiakastarpeiden kehittämiseen, nopeaan reagointiin ja määrätietoiseen soveltamiseen. Erityisesti kuluttajaliiketoiminnan ja palvelutalouden logiikan ymmärtäminen ovat Suomen investointitavaroiden vientiin paljolti keskittyvän talouden kehittämisen mahdollisuuksia.
- T&k- ja muiden resurssipanostusten kohdentamiseen riittävän kunnianhimoisella tasolla uusien avauksien kehittämiseen samalla kun mahdollistetaan yrittäjyyden kasvu liiketoimintaympäristöä ja kustannuskilpailukykyä kehittämällä.
- Yrityslähtöisen, korkean ambitiotason tutkimus- ja innovaatioyhteistyön jatkumisen varmistamiseen. Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan yhtenä tavoitteena tulee olla, että Suomessa toimii vuoteen 2020 mennessä ainakin 2–3 kansainvälisesti kilpailukykyistä, verkottunutta ja houkuttelevaa merkittävän liiketoimintapotentiaalin omaavaa keskittymää BHCD-painopistealueilla. Esimerkiksi SHOKeissa saavutetut tulokset, kyvykkyydet ja hyväksi todetut toimintamallit hyödynnetään tehokkaimmalla mahdollisella tavalla hallituksen kasvustrategian toteutuksessa.
- Internet-konnektiviteetin jatkuvaan parantamiseen ja positioitumiseen maaksi, jossa on paras ja edullisin ympäristö datan säilyttämiselle, turvaamiselle sekä käsittelylle.
- Suomen geoeconomisen aseman parantamiseen.

Kasvun agenda

Yritysten menestyksestä työtä
ja toimeentuloa

ISSN 1797-3562 (verkojulkaisu)

ISBN 978-952-327-198-2

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet